

Kunstbeschouwen Met kinderen

JUNI 2021

Naam: Channah van Wolfswinkel

Studentcode: 16WO0611P

Opleiding: PABO

Begeleider: Mw. W. Verbeek

Tweede lezer: Mr. van Olst

E- mailadres:

Channah.vanWolfswinkel@driestar-educatief.nl

Voorwoord:

Voor u ligt de scriptie met als onderwerp; Kunstbeschouwen met kinderen. Het onderzoek is gericht op het geven van kunstbeschouwing in de klas. Vanuit de literatuur is er onderbouwde informatie opgezocht hoe je als leerkracht een goede les kunstbeschouwing aan kan bieden. Vervolgens zijn er observaties en interviews gedaan in musea zodat het theoretische deel aan het praktische gedeelte gekoppeld kon worden. Aan de hand van deze informatie is een website ontstaan met tien kunstlessen die meteen in te zetten zijn in het basisonderwijs.

Deze scriptie is het laatste onderdeel van mijn studie. Tijdens het schrijven van mijn scriptie heb ik niet alleen geleerd om een valide en betrouwbaar onderzoek op te zetten, maar ook om mijn werk beter te evalueren, waarderen en verbeteren. Dit is mede dankzij een aantal personen die ik graag wil bedanken.

Als eerste wil ik mevrouw Verbeek bedanken. Het is dankzij haar passie voor kunst dat ik de mijne ook kon ontwikkelen en uitbreiden. Dankzij haar snelle en opbouwende feedback is het gelukt om op tijd klaar te zijn met mijn scriptie zodat ik kon afstuderen. Ook wil ik graag Corianne van Reenen en Margreet van Wolfswinkel bedanken omdat ze altijd klaarstonden om iets na te kijken of mijn spelfouten te verbeteren.

Tot slot wil ik ook graag mijn etage genootjes bedanken. Hugo Verschoor en Lisanne de Bat, bedankt dat jullie een middag hebben gespendeerd aan het nakijken van mijn website en het uittesten hiervan. De rest ook bedankt voor het motiveren van en meedenken met mij.

Ik wens u veel leesplezier toe.

Channah van Wolfswinkel

Gouda, 22 juni 2021

Reflectie

Dit is het laatste onderdeel van het onderzoek. Voordat dit eindproduct gemaakt werd, is er veel onderzoek gedaan. In de BGB zijn bronnen onderzocht die antwoord geven op de vraag: 'waar moet een goede les kunstbeschouwing aan voldoen om bij te dragen in kennis, ontwikkeling en vaardigheden (tegenover kunst) van het kind. Over verschillende kunstbeschouwingsmethodes was veel informatie te vinden. Helaas miste er wel informatie over de rol van de leerkracht en het nut van kunstbeschouwen voor het kind. Daarom is ervoor gekozen om in het eerste deelproduct de BGB uit te breiden met een literatuurstudie. Op deze manier kon er meer informatie gevonden worden om de hoofdvraag te beantwoorden. Uit dat literatuuronderzoek zijn veel handvatten gekomen rondom het onderwerp kunstbeschouwen met kinderen. Deze handvatten zijn samen te vatten in drie hoofdlijnen: verschillende strategieën om kunst te beschouwen, de rol van de leerkracht bij kunstbeschouwen en het nut van kunstbeschouwen voor de ontwikkeling van het kind. Om deze handvatten te kunnen koppelen aan de praktijk was het de bedoeling om in deelproduct twee naar musea te gaan. Daar werd dan meegelopen met rondleidingen voor basisschool klassen. Helaas was het door de corona crisis maar een keer mogelijk om een rondleiding mee te maken. Tijdens de corona crisis waren de musea grotendeels gesloten. Daarom is de beslissing gemaakt om in deelproduct twee museum docenten te interviewen. In deze interviews werd er ook gevraagd naar verschillende strategieën, de rol van de leerkracht en het nut van kunstbeschouwen. Zo kon de informatie uit de literatuurstudie gekoppeld worden aan de praktijk. In het derde deelproduct is een site gemaakt waarin er kunstlessen worden aangeboden. Deze kunstlessen zijn volgens ontwerpeisen gemaakt. Die ontwerpeisen zijn opgesteld aan de hand van informatie uit het literatuuronderzoek en de interviews. Door dit eindproduct is het voor leerkrachten makkelijker om een goede kunstbeschouwing les te geven. Dit eindproduct dient het doel van het onderzoek; de leerkracht weet waar een goede les kunstbeschouwing aan moet voldoen om bij te dragen aan de ontwikkeling in kennis, vaardigheden en houding (tegenover kunst) van het kind.

Beschrijving deelproduct 3:

Context:

Dit onderzoek is opgesteld voor bovenbouwleerkrachten in het basisonderwijs. Veel leerkrachten ervoeren dat ze de kennis en handvatten misten om een goede les kunstbeschouwen te geven. Dit zorgde ervoor dat dit vak aan de kant geschoven werd. Om deze leerkrachten te helpen zal er onderzoek gedaan worden naar waar een les kunstbeschouwen aan moet voldoen.

De hoofdvraag van dit onderzoek zal zijn: 'Waaraan moet een les kunstbeschouwen voldoen om bij te dragen aan de ontwikkeling in kennis, vaardigheden en houding (tegenover kunst) van het kind?' Om hier antwoord op te krijgen worden de volgende deelvragen beantwoord.

- Wat zijn op dit moment de aangeboden strategieën om kunst te beschouwen met kinderen?
- Wat is de rol van de leerkracht/specialist bij het aanbieden van kunst beschouwing
- Aan welke vormen van ontwikkeling kan kunstbeschouwen bijdragen
- Hoe kunnen deze elementen verwerkt worden in lessen voor het basisonderwijs.

Aan het eind van dit onderzoek zal er een website gemaakt worden waarin al de gevonden antwoorden samengevoegd zullen worden tot kunstlessen. Deze kunstlessen zijn zo opgesteld dat de leerkracht er niks meer aan hoeft te doen. Ook zal er een handleiding bijgevoegd worden. Die handleiding vertelt de leerkracht dia voor dia wat de bedoeling is en ook wat er verwacht wordt van hem of haar.

In dit deelproduct worden alle handvatten uit de literatuur, de observaties en de interviews die in de vorige deelproducten omgezet konden worden tot ontwerpeisen toegepast op het maken van de website.

Doel:

In dit eindproduct wordt er een site ontworpen waarin tien kunstbeschouwingslessen voor de bovenbouw van het basisonderwijs te zien zijn. Deze lessen zijn ontworpen om het voor leerkrachten zo makkelijk mogelijk te maken om een kunstbeschouwingsles te geven. Per les is een handleiding te vinden die de leerkracht door de les heen leidt. Op de site komt ook het belang van kunstbeschouwen te staan. Dit dient de volgende doelen:

- Leerkrachten komen tot het besef dat kunstbeschouwen heel erg bijdraagt aan de ontwikkeling in kennis, vaardigheden en houding (tegenover kunst) van kind.
- Kinderen ontdekken door deze lessen dat kunst heel leuk en interactief kan zijn
- Leerkrachten geven vaker kunstlessen omdat het op deze manier laagdrempeliger is om een kunstbeschouwingsles te geven. Ook is er bijna geen voorbereidingstijd nodig.

Werkwijze:

De informatie uit deelproduct een en twee is samengevoegd om ontwerpeisen (bijlage 2) te maken. Deze ontwerpeisen vormen de kapstok voor de kunstbeschouwingslessen. Deze kunstbeschouwingslessen zijn samen met de handleiding te vinden op de website: <https://afhaalkunst3.webnode.nl>

Er is veel aandacht bezorgd aan de vormgeving van de site, de lessen en de handleidingen. Dat zorgt ervoor dat het er aantrekkelijk en overzichtelijk uit ziet.

Opbrengst:

Het eindproduct heeft het volgende opgeleverd voor mijn eigen beroep.

Door onderzoek te doen naar het nut van kunstbeschouwen en de manieren om dit in de les toe te passen heb ik zelf veel handvatten ontdekt die mij ook helpen in het geven van kunstbeschouwingslessen. Ook ben ik er achter gekomen dat dit vak echt mijn passie heeft en dat dit is waar ik mee verder wil gaan!

Voor leerkrachten is dit eindproduct heel nuttig omdat het de druk achter kunstbeschouwen weghaalt. Door een site aan te bieden waar kant en klare lessen in staan is het voor leerkrachten minder 'beangstigend' om een les kunstbeschouwen te geven. Op deze manier wordt kunst hopelijk (weer) sneller ingezet op de basisscholen.

Kwaliteit

Als invulling van het eerste deelproduct is er literatuuronderzoek gedaan (zie bijlage 2) Dat deelproduct geeft op basis van wetenschappelijke literatuur heldere achtergrondinformatie over verschillende strategieën van kunstbeschouwen, de rol van de leerkracht en het nut van kunstbeschouwen. Deze informatie vormde het uitgangspunt voor het volgende deelproduct waarin praktijkonderzoek is gedaan. Voor het tweede deelproduct zijn er namelijk interviews gehouden met museumdocenten. Ook zijn er observaties gedaan naar het educatieve aanbod van de musea. De respondenten waren afkomstig van vijf verschillende musea. Zo worden er verschillende manieren van kunstbeschouwen vertegenwoordigd. De vragen van het interview en de observaties zijn net als de literatuurstudie opgedeeld in drie hoofdlijnen; verschillende manieren van kunstbeschouwen, de rol van de leerkracht bij een kunstbeschouwingsles en het nut van kunstbeschouwen voor de ontwikkeling van het kind. Die resultaten zijn horizontaal geanalyseerd om te zien welke aangereikte handvatten het meeste praktisch en relevant zijn om toe te passen bij de kunstbeschouwingslessen (zie bijlage 3). Als eindproduct is er een website ontworpen waarin tien kunstlessen aangeboden worden. In deze kunstlessen zijn alle gevonden handvatten verwerkt om een kunstles te ontwikkelen die bijdraagt aan de ontwikkeling van het kind maar ook de kinderen actief betreft bij het kunstwerk.

Om de kwaliteit van de lessen hoog te houden zijn er ontwerpeisen opgesteld vanuit de literatuur, observaties en interviews. Deze ontwerpeisen zorgen ervoor dat het doel van de lessen duidelijk blijft tijdens het ontwerpen van de lessen. Ook zorgen die ontwerpeisen ervoor dat alle belangrijke informatie uit de literatuur, observaties en interviews niet vergeten wordt maar ook echt toegepast wordt in de les.

De eisen voor de lessen zijn:

1. Elke les op de site heeft een duidelijk leerdoel voor de kinderen geformuleerd.
2. Elke les bevat vijf soorten vragen; startvragen, onderzoeksvragen, analysevragen, speculatieve vragen en beoordelingsvragen.
3. Elke les bevat een activiteit die de belevingswereld van de kinderen betreft bij het kunstwerk en zo de betrokkenheid vergroot.
4. Elke les bevat minimaal een beeldaspect wat besproken wordt.
5. Elke les heeft een aanvullend blad met informatie voor de leerkracht over de rol en het soort vragen die gesteld worden.
6. Elke les heeft een opdracht waarin de kinderen kunst maken, gerelateerd aan het besproken onderwerp.

Uren verantwoording

Activiteit	Tijd
Het beschrijven van respondenten, context, doel en werkwijze	4 uur
Het ontwerpen van 10 kunstlessen	40 uur
Het maken van 10 handleidingen bij de kunstlessen	10 uur
Het ontwerpen en invullen van de site	10 uur
Het controleren van de lessen en handleiding op spelfouten en lopende zinnen	4 uur
Het verwerken van feedback van medestudent op de website en de beschrijving van het deelproduct	5 uur
Het verwerken van feedback van scriptie begeleider	
Totaal aantal uren:	73 uur

Perspectief

In dit onderzoek is antwoord gezocht op de onderzoeksvraag: 'waar moet een les kunstbeschouwing aan voldoen om bij te dragen in kennis, ontwikkeling en vaardigheden (tegenover kunst) van het kind?'. In het afrondende deelproduct is er website ontworpen waarin alle theoretische handvatten uit de literatuur en de observaties van het museum educatie aanbod verwerkt zijn in kunstlessen. Om dit aan te vullen zijn er ook praktische tips uit de interviews met de leerkrachten toegevoegd. Zo komen praktijk en theorie samen. Bij het literatuuronderzoek, de observaties en de interviews zijn drie hoofdlijnen aangehouden. Deze hoofdlijnen zijn als volgt; verschillende strategieën om kunst te beschouwen, de rol van de leerkracht tijdens het kunstbeschouwen en het nut van kunstbeschouwen op de ontwikkeling van het kind.

Dit onderzoek is stapsgewijs opgebouwd. In de verkenning werd het duidelijk dat ik iets wilde ontwerpen voor leerkrachten waarbij ze geholpen worden in het geven van een les kunstbeschouwen. Vandaaruit is er gekozen om aan de hand van handvatten uit de literatuur en praktijk lessen op te stellen. Om deze handvatten duidelijk te maken zijn ze omgezet tot ontwerpeisen. Deze ontwerpeisen vormden de kapstok van de kunstlessen. Van deze lessen is het de bedoeling dat de leerkracht zo min mogelijk moet voorbereiden. Per les is er ook een handleiding gemaakt. Zo weet de leerkracht precies wat er gezegd en waar er op gelet moet worden.

Feedback

Gekregen feedback:

In de opbrengsten is beschreven welke opbrengsten het voor de onderzoeker heeft en welke opbrengsten het voor de leerkrachten heeft. Het stuk voor de leerkrachten is uitgebreider beschreven dan het stuk voor de onderzoeker zelf. De opbrengsten voor de onderzoeker zouden nog wat meer uitgewerkt kunnen worden.

In het perspectief is duidelijk beschreven welke stappen er zijn gezet in dit onderzoek. De hoofdvraag en deelvragen komen aan de orde. Daarnaast wordt duidelijk benoemt dat er is gewerkt vanuit theorie en praktijk. Hoe dit alles samenkomt is ook beschreven.

Ik heb per handleiding en presentatie gekeken naar wat je kan verbeteren. Je bent een beetje inconsistent in punten gebruiken. Ik denk dat je hier in even een keuze moet maken. Wel of geen punt. Ook moet je nog een aantal zinnen controleren.

Wat heb ik gedaan aan de hand van de feedback:

Aan de hand van de feedback heb ik elke les nog een keer gecontroleerd op spelfouten, interpunctie en overige verbeterpunten. Ook heb ik het stukje met de uitwerkingen verder uitgebreid zodat het ook duidelijker is wat het voor de onderzoeker heeft opgebracht.

Terugblik

Welke feedback is met bijgebleven en neem ik mee voor mijn beroep?

bij elke feedback kreeg ik te horen dat ik echt moest letten op de spelling en zinsopbouw. Dat is ook mijn zwakkere kant. Vooral bij het ontwerpen van de site en het schrijven van de literatuurstudie was dit een ding. Ik ga heel snel op in het verhaal of in het ontwerp en dan vergeet ik te kijken naar de spelling of goed lopende zinnen. Dat is natuurlijk niet echt heel erg gericht op het beschrijven van alles maar dit was wel waar ik het meeste tegenaan liep. Dit moet ik dus goed in de gaten houden zelf en ook verslagen eerst controleren of laten controleren.

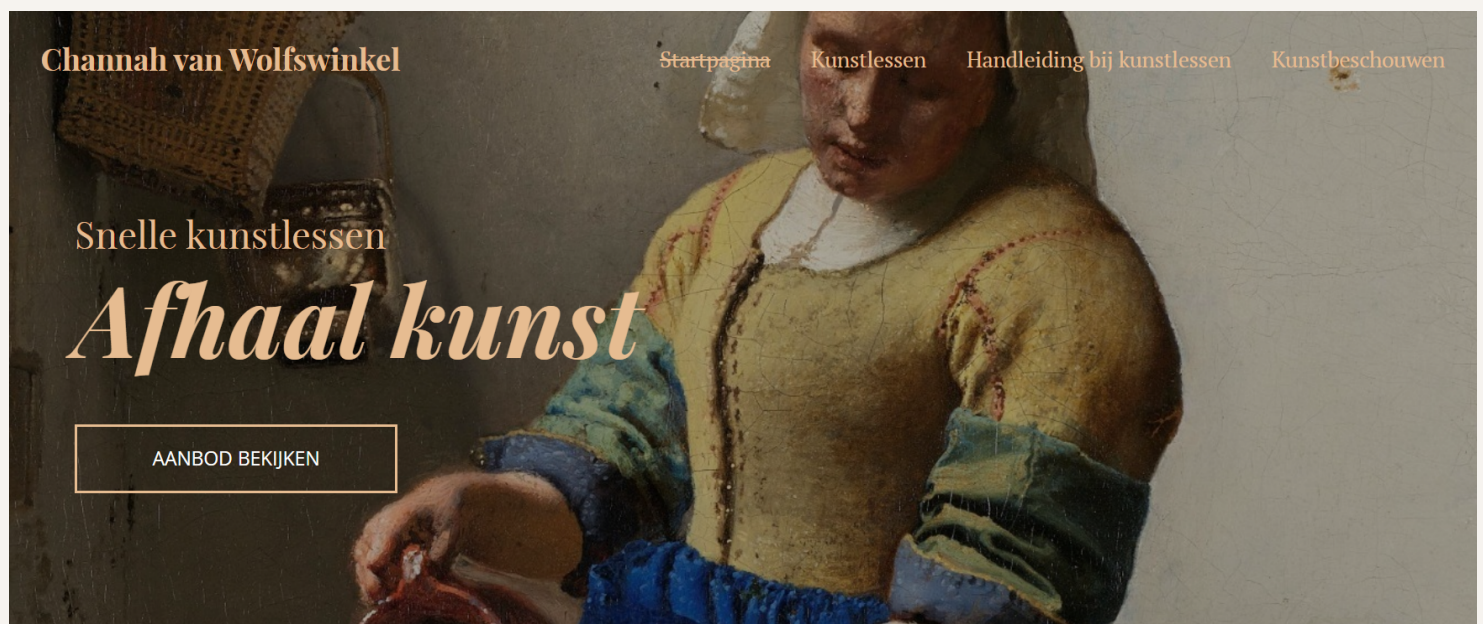
Op welke manier heeft dit afstudeertraject bijgedragen aan mijn ontwikkeling tot leerkracht?

Dit onderzoek heeft mijn liefde voor kunst en educatie echt bevestigd. Ik heb het naar mijn zin gehad op de pabo maar ik miste altijd iets. Door de vakken kunstgeschiedenis en handvaardigheid kwam ik er steeds meer achter dat mijn hart echt bij die vakken lag. Tijdens mijn stages had ik het nooit echt helemaal naar mijn zin, maar als ik een les kunst mocht geven bloeide ik helemaal op. Helaas merkte ik ook dat er niet zo veel aandacht aan kunst werd besteed. Dit was vooral omdat de leerkrachten het idee hadden dat ze het niet konden. Daarom voelde ik me geroepen om hierbij te helpen. Dat heb ik gedaan door een website te maken waarin ik kunstlessen aanbied. En tijdens het maken voelde ik me goed. Dit is echt wat ik leuk vind. Daarom heb ik de keuze gemaakt om een vervolg master te gaan doen. Kunst en educatie. En ik kan wel zeggen dat ik daar mega veel zin in heb. Door deze scriptie heb ik mijn passie gevonden.

Bijlage 1: afhaalkunst

Het eindproduct is een website geworden. Deze heeft de naam afhaalkunst. Door op de link te klikken komt u op de site.

<https://afhaalkunst3.webnode.nl>

Bijlage 2: literatuur studie

Reflectie

In de beknopte geannoteerde bibliografie zijn vijf artikelen gelezen. Hieruit konden al veel antwoorden gehaald worden voor het beantwoorden van de hoofdvraag. Toch is er nog meer informatie uit te halen. Daarom wordt deze informatie in een literatuuronderzoek verder uitgediept en aangevuld met meerdere bronnen. Uit verschillende bronnen die gelezen zijn voor de BGB bleek dat je verschillende vragen kan stellen als je gaat kunstbeschouwen. Door me verder te verdiepen in de literatuur hoop ik erachter te komen waarom deze vragen van nut zijn. Nog iets wat in de BGB naar voren kwam is de rol van de leerkracht/specialist. In de literatuur hoop ik nog verder op zoek te gaan naar de kwaliteiten die de leerkracht moet bezitten bij een les kunstbeschouwen. Verder kwam heel kort het nut van kunstbeschouwen aan bod. Het is lastig om hier informatie over te vinden, dit onderwerp hoop ik meer te kunnen uitdiepen door op zoek te gaan naar nog meer bronnen over dit onderwerp. Als laatste kwam er ook naar voren hoe kinderen actief betrokken kunnen worden bij een les kunstbeschouwen. In de literatuur hoop ik hier nog meer informatie en wat concretere tips over te vinden. Dat heb ik nodig voor het laatste deelproduct waar een site ontworpen zal worden die leerkrachten kunnen gebruiken voor het geven van kunstbeschouwing. Deze site wordt gemaakt aan de hand van ontwerpeisen. Deze eisen zullen vastgesteld worden aan de hand van het literatuuronderzoek in deelproduct een en het praktijkonderzoek in deelproduct twee.

De opbrengsten van de BGB zijn in het kort: strategieën voor kunstgesprekken wat samen gaat met manieren om kinderen te activeren en motiveren tijdens het kunstbeschouwen, de rol van de leerkracht tijdens een kunstbeschouwingsgesprek en welk nut kunst heeft op de ontwikkeling van het kind. Deze drie onderwerpen zijn hetzelfde als de eerste drie deelvragen van dit onderzoek en zullen daarom ook de drie onderwerpen van de literatuurstudie vormen.

Beschrijving deelproduct 1:

Context:

Dit onderzoek is opgesteld voor bovenbouwleerkrachten in het basisonderwijs. Veel leerkrachten ervoeren dat ze de kennis en handvatten misten om een goede les kunstbeschouwen te geven. Dit zorgde ervoor dat dit vak aan de kant geschoven werd. Om deze leerkrachten te helpen zal er onderzoek gedaan worden naar de opzet van een kunstbeschouwingsles.

De hoofdvraag van dit onderzoek zal zijn: 'Waaraan moet een les kunstbeschouwen voldoen om bij te dragen aan de ontwikkeling in kennis, vaardigheden en houding (tegenover kunst) van het kind?' Om hier antwoord op te krijgen worden de volgende deelvragen beantwoord.

- Wat zijn op dit moment de aangeboden strategieën om kunst te beschouwen met kinderen?
- Wat is de rol van de leerkracht/specialist bij het aanbieden van kunst beschouwing
- Aan welke vormen van ontwikkeling kan kunstbeschouwen bijdragen
- Hoe kunnen deze elementen verwerkt worden in lessen voor het basisonderwijs.

Aan het eind van dit onderzoek zal er een website gemaakt worden waarin al de gevonden antwoorden samengevoegd zullen worden tot kunstlessen.

Om duidelijke antwoorden en handvatten te vinden op de deelvragen wordt er in het eerste deelproduct een literatuurstudie gedaan.

Doel:

Het grootste doel van dit deelproduct is om de informatie die die opgedaan is in de BGB uit te diepen. Deze informatie is in drie onderwerpen verdeeld: manieren van kunstbeschouwen, de rol van de leerkracht bij kunstbeschouwen en het nut van kunstbeschouwen voor de ontwikkeling van het kind. De doelen van deze literatuurstudie zullen dan ook zijn:

- Het literatuuronderzoek geeft meer informatie en theoretische maar ook praktische handvatten over verschillende manieren van kunstbeschouwen
- Het literatuuronderzoek zorgt voor theoretische handvatten over de rol van de leerkracht tijdens een les kunstbeschouwen.
- Het literatuuronderzoek verdiept de kennis over het nut van kunstbeschouwen met betrekking tot de ontwikkeling van het kind in kennis, vaardigheden en houding.

Werkwijze:

In de literatuurstudie zijn de volgende hoofdlijnen aangehouden: strategieën voor kunstbeschouwen, de rol van de leerkracht tijdens een les kunstbeschouwen en wat het nut van kunstbeschouwen is voor de ontwikkeling van het kind. Voor deze opbouw is gekozen omdat die onderwerpen ook de eerste drie deelvragen van dit onderzoek zijn. Rond deze drie gebieden is informatie opgezocht in de literatuur. De literatuur bevat: (wetenschappelijke) artikelen, boeken en websites. Om aan informatie te komen over verschillende manieren van kunstbeschouwen is literatuur opgezocht over strategieën die musea gebruiken, maar ook didactische (hand)boeken kwamen hierbij aan de orde. Ook waren een aantal bronnen uit de BGB geschikt om veel informatie te vinden over dit onderwerp. Informatie over de rol van de leerkracht tijdens een les kunstbeschouwen was vaak uit dezelfde bronnen te vinden, want bij het beschrijven van manieren van kunstbeschouwen komt automatisch ook de rol van de leerkracht kijken. Om die informatie aan te vullen is gezocht naar artikelen die expliciet gingen over de rol die de leerkracht of specialist heeft bij het kunstbeschouwen. Om te kunnen beantwoorden wat het nut is van kunstbeschouwen voor de ontwikkeling van het kind is gezocht naar onderzoeken die hier uitgebreid onderzoek naar hebben gedaan. Ook artikelen die over dit onderwerp zijn geschreven waren van groot nut. Per bron is de informatie samengevat en aan het eind is al deze informatie samengevoegd tot een goed lopend verslag.

Om een duidelijk overzicht te bewaren zijn de hoofdlijnen opgesplitst in deelonderwerpen. Strategieën voor het voeren van een kunstgesprek met kinderen is opgesplitst in: zeven sleutels voor een kunstontmoeting, het kringgesprek, de brillen van Parsons, leren door creëren, warming-ups en spellen. De rol van de leerkracht bij het aanbieden van kunstbeschouwen is opgesplitst in: welke rol neem je in?, vier competenties en de I ASK methode. Het nut van kunstbeschouwen met kinderen is opgedeeld in: tien leervragen, intrinsieke en extrinsieke leereffecten en kunst ontwikkelt vaardigheden.

Per deelonderwerp wordt de informatie vanuit de literatuur weergegeven. Dit omvat niet alleen de theoretische informatie maar ook praktische handvatten.

Opbrengst:

De hoofdvraag van dit onderzoek is: 'Waaraan moet een les kunstbeschouwen voldoen om bij te dragen aan de ontwikkeling in kennis, vaardigheden en houding (tegenover kunst) van het kind?'. In de literatuurstudie is informatie opgezocht om de eerste drie vragen uit te diepen en deels of helemaal te beantwoorden. Met deze informatie kunnen ook alvast de eerste ontwerpeisen voor het eindproduct vastgesteld worden.

Bij de eerste deelvraag zijn er verschillende antwoorden gevonden op hoe je kan kunstbeschouwen met kinderen. Hoewel er verschillende strategieën gebruikt kunnen worden heeft bijna elke strategie overeenkomende punten. Zo wordt er aan het begin van een gesprek vaak gekeken naar een schilderij. Dit kijken roept automatisch associaties bij de kinderen op (kunstcentraal z.d.). Het is daarbij belangrijk dat de leerkracht een bewustwordingsvraag stelt om kijken en associëren te scheiden van elkaar (Verbeek & Veldman, z.d.). Naast kijken en associëren is er nog een manier om een kind te betrekken bij het kunstwerk. Inspelen op de relatie tussen het schilderij en het kind speelt een grote rol bij kunstbeschouwen. Door de belevingswereld van het kind aan te sluiten op het schilderij gaat het schilderij leven (Verbeek & Veldman, z.d.). Ook kennis speelt een rol in een kunstbeschouwingsgesprek. Als leerkracht hoef je niet veel kennis te bezitten, al helpt het wel, om een les te laten slagen. Kennis kan je inzetten door vragen aan de kinderen te stellen over wat ze van de schilder zouden willen weten (kunstcentraal, z.d.), maar ook door zelf een tipje van de sluier op te lichten en de kinderen op zoek te laten gaan naar antwoorden (Verbeek & Veldman, z.d.). Ook de beeldaspecten missen nooit bij een goed kunstgesprek. Beeldaspecten zijn de onderdelen waaruit een schilderij bestaat, zoals kleur, licht, vorm en textuur.

Bij een kunstbeschouwingsgesprek worden veel vragen gesteld. Deze vragen zetten kinderen aan het denken. In de literatuur worden veel verschillende soorten vragen genoemd. Deze vragen zijn op te delen in: startvragen, onderzoeksvragen, analysevragen, speculatieve vragen en beoordelingsvragen. Zowel kunstcentraal (z.d) als Schasfoort (2016) onderscheiden deze vragen. Meewis (2016) voegt hier ook nog narratieve en doe vragen aan toe. Want een kunstbeschouwingsgesprek is meer dan alleen vragen stellen. Hier sluiten Verbeek & Veldman (z.d), Arts Propel (Foote, Gitomer, Melamed, Rosenblatt, Simmons, & Sims-Gunzenhauser, z.d.) en de Susan Sollins methode (Cooper-Robinson, 1978) zich ook bij aan. Door activiteiten toe te voegen aan het gesprek houdt je de concentratie en aandacht van de kinderen langer vast (Verbeek & Veldman, z.d.). Ook zorgt het ervoor dat de kinderen kunst beter leren begrijpen (Foote et al., z.d.).

Bij de tweede deelvraag is er gezocht naar antwoorden in de literatuur over de rol van de leerkracht bij een kunstbeschouwingsgesprek. Schasfoort (2016) zegt hierover dat je als leerkracht de kinderen wil inspireren en aanzetten tot denken. Hierbij geeft hij ook een aantal tips over de rol die je kan aannemen en waar je op moet letten tijdens het vragen stellen. Hierbij is het dus belangrijk dat je 'dom speelt' het moet lijken alsof jij net zo veel wil weten over het beeld als de rest van de klas. Ook moet je als leerkracht alert zijn op de antwoorden van de kinderen. Laat ze hun antwoorden motiveren door een waarom vraag te stellen. Ook is het je taak als leerkracht om de onderlinge betrokkenheid te vergroten. Dit kan je doen door de kinderen op elkaar te laten reageren. Ook Schep (2014) heeft onderzoek gedaan naar de competenties die een educatieve rondleider, in dit geval de leerkracht, moet bezitten. Volgens Schep (2014) moet de leerkracht goed kunnen omgaan met de groep en omgeving. Ook is het belangrijk dat de leerkracht goed kan communiceren, zowel verbaal als non-verbaal. Als laatste benoemt hij de kennis en didactiek die de leerkracht onder de knie moet hebben. Ook de I ASK methode sluit hierbij aan door vier kwaliteiten te noemen die de leerkracht moet bezitten, deze kwaliteiten hebben een andere naam maar komen qua inhoud overeen met bovengenoemde competenties.

Als laatste is er literatuur opgezocht over het nut van kunstbeschouwen voor de ontwikkeling van het kind. Volgens Alexander (2015) is kunst meer dan alleen versiering. Kunst kan ervoor zorgen dat je emoties uit en verhalen kan vertellen. Ook gevoelens, ideeën en meningen kunnen gedeeld worden via kunst. Hier sluit Eisner (2002) zich bij aan. Hij benoemt tien lessen die kinderen kunnen leren van kunst. Daar benoemt hij dat kinderen door kunst een mening kunnen vormen, creatief gaan nadenken om tot oplossingen te komen, poëtischer gaan denken, maar ook dat door kunst duidelijk wordt dat een kleine daad een groot verschil kan maken.

Meewis (2020) onderscheidt twee andere soorten leereffecten van kunst. Intrinsieke en extrinsieke effecten. Harland & Hetland (2008) vullen dit aan. Intrinsieke leereffecten gaan vooral over de kennis, het begrip en het reflecteren op kunst of het eigen werk van de kinderen (Harland & Hetland, 2008). Extrinsieke leereffecten zijn vooral de effecten die bijdragen aan de persoonlijke ontwikkeling van het kind. Zo wordt het zelfbeeld, de identiteitsvorming en de burgerschapscompetenties ontwikkeld (Meewis, 2020). Als laatste wordt door Alexander (2016) benoemd dat kunstbeschouwen het denken van het kind ontwikkelt. Dat komt doordat de kinderen tijdens het kunstbeschouwen bezig zijn met het vormen van een eigen mening.

De informatie die hierboven beschreven staat zijn vooral theoretisch. Door in het volgende deelproduct interviews af te nemen bij museumdocenten en het educatie aanbod te onderzoeken kan de theoretische informatie gekoppeld worden aan concrete informatie. Die concrete en theoretische informatie zal het uitgangspunt zijn voor het maken van de website en brengen in kaart welke ontwerpeisen daaraan gesteld zullen worden.

Op basis van de theoretische informatie worden de ontwerpseisen in een schema (van der Donk & van Lanen, 2016) weergegeven.

Ontwerpeisen	Op basis van welke data is deze ontwerpseis geformuleerd?
Elke les op de site heeft een duidelijk leerdoel voor de kinderen geformuleerd. Dit omdat het leerrendement zo duidelijk in het oog gehouden kan worden.	Tekstbron: (Eisner, 2002) & (Harland & Hetland, 2008). Kunstbeschouwen is niet alleen goed voor kennis over kunst en cultuur. Kinderen leren door kunst te beschouwen ook gevoelens, meningen en emoties te uiten. Ook gaan ze creatiever denken om problemen op te lossen. Voor de ontwikkeling van het zelfbeeld, identiteitsvorming en burgerschapscompetenties is kunstbeschouwing ook heel goed in te zetten.
Elke les bevat vijf soorten vragen; startvragen, onderzoeksvragen, analysevragen, speculatieve vragen en beoordelingsvragen	Tekstbron: (Kunstcentraal, z.d.) & (Schasfoort, 2016) In een kunstgesprek is het belangrijk om goede vragen te stellen. Die vragen zorgen ervoor dat het kind zelf ook vragen gaat stellen. (Schasfoort, 2016) en (kunstcentraal, z.d.) onderscheiden vijf soorten vragen. Startvragen om de kinderen het gesprek in te leiden. Onderzoeksvragen die het kind systematisch leren kijken, analyse vragen zorgen ervoor dat kinderen conclusies kunnen trekken op basis van hun waarnemingen en kennis. Speculatieve vragen zorgen ervoor dat de kinderen kunnen fantaseren en zorgen voor een relatie tussen het kind en het schilderij. Beoordelingsvragen zijn geschikt om de kinderen bewust te maken van hun oordeel.
Elke les bevat een activiteit die de belevingswereld van de kinderen betreft bij het kunstwerk en zo de betrokkenheid vergroot.	Tekstbron: (Verbeek & Veldman, z.d.), (Foote, Gitomer, Melamed, Rosenblatt, Simmons, & Sims-Gunzenhauser, z.d.) & (Cooper-Robinson, 1978) Door in te spelen op de relatie tussen het schilderij en het kind gaat het schilderij voor de kinderen leven. Aansluiten op de belevingswereld van het kind is hierbij een grote factor. Door activiteiten toe te voegen aan het gesprek houdt je de concentratie langer vast en het zorgt ervoor dat de kinderen kunst beter leren begrijpen.
Elke les bevat minimaal een beeldaspect wat besproken wordt	Tekstbron: (Verbeek & Veldman, z.d.) & (kunstcentraal, z.d.) In een goed kunstbeschouwingsgesprek kunnen de beeldaspecten niet ontbreken. Beeldaspecten zijn de onderdelen waaruit een schilderij bestaat, zoals kleur, licht, vorm en textuur. De kunstenaar zet die aspecten min of meer bewust neer om zo zijn beeld te versterken. Kennis over beeldaspecten maakt het makkelijk om te praten over kunst.

Elke les heeft een aanvullend blad met informatie voor de leerkracht over de rol en het soort vragen die gesteld worden.

Elke les heeft een opdracht waarin de kinderen kunst maken, gerelateerd aan het besproken onderwerp.

Tekstbron: (museumpeil, 2015), (Schasfoort, 2016) & (Schep, 2014)

Als leerkracht wil je kinderen inspireren en aanzetten tot denken. Je moet als leerkracht spelen alsof je ‘dom’ bent. Het moet namelijk lijken alsof jij net zo veel wilt weten over het beeld als de rest van de klas. Ook moet je als leerkracht goed kunnen reageren op de antwoorden van de kinderen. Je moet vervolg vragen kunnen stellen zodat de kinderen hun antwoord motiveren. Het is ook je taak om de onderlinge betrokkenheid te vergroten door de kinderen op elkaar te laten reageren. Je moet als leerkracht verschillende competenties bezitten. Het is belangrijk dat je goed met de groep en omgeving om kan gaan en kan communiceren, zowel verbaal als non-verbaal.

Tekstbron: (Foot, Gitomer, Melamed, Rosenblatt, Simmons, & Sims-Gunzenhauser, z.d.)

Kinderen leren door het maken van kunst, kunst ook beter te begrijpen. Door zelf aan de slag te gaan met het maken van kunst je je inleven in de keuzes van de kunstenaar en ga je die keuzes begrijpen. Kunst maken helpt ook bij het verrijkende activiteiten.

Verantwoording van de uren

Activiteit	Tijd
Opzoeken van bronnen	5 uur
Lezen van 3 boeken	10 uur
Doornemen van 9 websites/artikelen	10 uur
Samenvatten van literatuur	20 uur
Literatuur samenvoegen	6 uur
Schrijven van reflectie	30 minuten
Deelproduct beschrijven	1 uur
Perspectief opbrengst	30 minuten
Opmaak	2 uur
Controleren literatuuronderzoek op taalfouten, apa en lopend verhaal	1 uur
Ontwerpeisen opstellen vanuit literatuur	3 uur
totaal aantal uur:	61 uur

Perspectief:

In de theorie is er voor de volgende onderwerpen informatie gevonden: strategieën voor kunstbeschouwen, de rol van de leerkracht tijdens een les kunstbeschouwen en wat het nut van kunstbeschouwen is voor de ontwikkeling van het kind. Hier was bij de BGB niet genoeg aandacht aan besteed. Door de BGB uit te breiden met een literatuuronderzoek zijn de onderwerpen uitgebreid aan bod gekomen en zijn er meer antwoorden gevonden op de deelvragen. Toch is deze informatie vooral theoretisch en daarom zullen er in het volgende deelproduct interviews afgenomen worden bij museum docenten. Ook wordt er gekeken naar het educatieve aanbod van het museum waar hij of zij werkt. Zo kan de theoretische informatie aangevuld worden met praktische tips en museum educatie in de praktijk.

Deze tips en praktijk voorbeelden zullen samen met de theoretische informatie van het literatuuronderzoek de inhoud vormen van het eindproduct. Dit wordt een site voor leerkrachten die ze kunnen gebruiken als ze een les kunstbeschouwing willen geven. Hiermee komt alles samen en dat wordt het antwoord op de laatste deelvraag.

Feedback:

Ik heb gevraagd of Corianne van Reenen feedback wil geven op dit deelproduct. De punten waar ik gerichte feedback op heb gevraagd zijn:

- Is het vanuit de context duidelijk wat de reden en het doel van het onderzoek is?
- Maak ik goed gebruik van zakelijk taalgebruik?
- Is de informatie (bij de opbrengst) duidelijk te volgen?
- Is vanuit mijn reflectie en perspectief duidelijk wat ik gedaan heb, wat het doel daarvan is en hoe ik verder ga?

Feedback Corianne:

- Je moet een keuze maken in sommige bewoordingen. Kies je voor leraar of leerkracht? En heb je bewust gekozen voor leerling en kind? Misschien kan je daar beter ook een keuze in maken.
- De informatie zelf is duidelijk te volgen. Wel kan je zinnen soms korter maken, je maakt veel gebruik van komma's. Door meer punten te gebruiken leest het fijner.
- Ik vind dat je reflectie en perspectief duidelijk weergeven wat je doel is, wat je heb gedaan en wat je nog gaat doen.

Naar aanleiding van de feedback van Corianne heb ik het document doorgelezen en eenheid aangebracht door woorden als leraar en meester of juf te vervangen voor leerkracht. Hetzelfde heb ik gedaan met het woord kind of leerling. Ook heb ik extra goed gelet op de logische zinsopbouw. Leest het lekker of kan ik de informatie beter anders verwoorden.

Bijlage 1: ontwerp eisen

Ontwerpeisen	Op basis van welke data is deze ontwerp eis geformuleerd?
Elke les op de site heeft een duidelijk leerdoel voor de kinderen geformuleerd. Dit omdat het leerrendement zo duidelijk in het oog gehouden kan worden.	Tekstbron: (Eisner, 2002) & (Harland & Hetland, 2008). Kunstbeschouwen is niet alleen goed voor kennis over kunst en cultuur. Kinderen leren door kunst te beschouwen ook gevoelens, meningen en emoties te uiten. Ook gaan ze creatiever denken om problemen op te lossen. Voor de ontwikkeling van het zelfbeeld, identiteitsvorming en burgerschapscompetenties is kunstbeschouwing ook heel goed in te zetten. Interview uitgewerkt aan de hand van lespakket Kröller Müller museum van Rossum en Tibosch (2013) omschrijven dat het lespakket de kinderen op een vernieuwende wijze in aanraking wil brengen met kunst. Kunst heeft niet alleen een interessant historisch verhaal, maar het daagt vooral uit tot verschillende nieuwe persoonlijke verhalen. Een kunstontmoeting moet een heel leven lang meegaan (van Rossum & Tibosch, 2013).
Elke les bevat vijf soorten vragen; startvragen, onderzoeksvragen, analysevragen, speculatieve vragen en beoordelingsvragen	Tekstbron: (Kunstcentraal, z.d.) & (Schasfoort, 2016) In een kunstgesprek is het belangrijk om goede vragen te stellen. Die vragen zorgen ervoor dat het kind zelf ook vragen gaat stellen. (Schasfoort, 2016) en (kunstcentraal, z.d.) onderscheiden vijf soorten vragen. Startvragen om de kinderen het gesprek in te leiden. Onderzoeksvragen die het kind systematisch leren kijken, analyse vragen zorgen ervoor dat kinderen conclusies kunnen trekken op basis van hun waarnemingen en kennis. Speculatieve vragen zorgen ervoor dat de kinderen kunnen fantaseren en zorgen voor een relatie tussen het kind en het schilderij. Beoordelingsvragen zijn geschikt om de kinderen bewust te maken van hun oordeel. Observatie Visual Thinking Strategy “VTS is opgebouwd in een drie-traps-methode: ‘Kijken, denken en bespreken’ (schatten uit het rijks, z.d.). Dit is globaal op te delen in drie vragen. Vraag één is de ‘wat gebeurt er?’ vraag. Bij deze vraag gaan de kinderen observeren en geven ze woorden aan wat ze zien. Vraag twee is de ‘waaraan zie je dat?’ vraag. Bij deze vraag moeten kinderen hun associaties beargumenteren. Het kan bijvoorbeeld dat iemand bij de vorige vraag zag dat het een droevig schilderij was. Dan wordt er nu gevraagd waaraan hij of zij dat kon zien. Bij deze vraag staat ook het luisteren naar en respect hebben voor elkaar centraal. De derde vraag die gesteld wordt is de ‘wat kunnen we nog meer ontdekken?’ vraag. Bij deze vraag staat het kritisch denken, beschouwend denken en reflectie centraal (schatten uit het rijks, z.d.).

Elke les bevat een activiteit die de belevingswereld van de kinderen betreft bij het kunstwerk en zo de betrokkenheid vergroot.

Tekstbron: (Verbeek & Veldman, z.d.), (Foote, Gitomer, Melamed, Rosenblatt, Simmons, & Sims-Gunzenhauser, z.d.) & (Cooper-Robinson, 1978)

Door in te spelen op de relatie tussen het schilderij en het kind gaat het schilderij voor de kinderen leven. Aansluiten op de belevingswereld van het kind is hierbij een grote factor. Door activiteiten toe te voegen aan het gesprek houdt je de concentratie langer vast en het zorgt ervoor dat de kinderen kunst beter leren begrijpen.

Observaties educatief materiaal

In het lespakket van het Kröller Müller museum worden de kinderen uitgedaagd om dezelfde houding aan te nemen als de man in het schilderij. Hierbij wordt ook gevraagd naar het gevoel wat ze hierbij krijgen. Ook de brief die ze schrijven zorgt voor een relatie tussen het kind en het schilderij. In het gemeente museum in den Haag gaf de rondleidster de kinderen de volgende opdracht: 'stel je voor dat je in een mooie heldere zee aan het zwemmen bent en je kijkt onder water, wat voor geluid zou het dan maken? Kies een dier waar je het geluid van probeert na te doen.'

Interview M. museum Gouda

'Bij onze museumlessen krijgen de kinderen een hele actieve rol. Ze krijgen een rol, bijvoorbeeld onderzoeker. Krijgen daarbij ook een jas aan en moeten onderzoeken doen. Door de kinderen een taak te geven worden ze enthousiast en zo neem je ze mee in de verhalen van de kunst.'

Elke les bevat minimaal een beeldaspect wat besproken wordt

Tekstbron: (Verbeek & Veldman, z.d.) & (kunstcentraal, z.d.)

In een goed kunstbeschouwingsgesprek kunnen de beeldaspecten niet ontbreken. Beeldaspecten zijn de onderdelen waaruit een schilderij bestaat, zoals kleur, licht, vorm en textuur. [De kunstenaar zet die aspecten min of meer bewust neer om zo zijn beeld te versterken.](#) Kennis over beeldaspecten maakt het makkelijk om te praten over kunst.

Elke les heeft een aanvullend blad met informatie voor de leerkracht over de rol en het soort vragen die gesteld worden.

Tekstbron: (museumpeil, 2015), (Schasfoort, 2016) & (Schip, 2014)

Als leerkracht wil je kinderen inspireren en aanzetten tot denken. Je moet als leerkracht spelen alsof je 'dom' bent. Het moet namelijk lijken alsof jij net zo veel wilt weten over het beeld als de rest van de klas. Ook moet je als leerkracht goed kunnen reageren op de antwoorden van de kinderen. Je moet vervolg vragen kunnen stellen zodat de kinderen hun antwoord motiveren. Het is ook je taak om de onderlinge betrokkenheid te vergroten door de kinderen op elkaar te laten reageren. Je moet als leerkracht verschillende competenties bezitten. Het is belangrijk dat je goed met de groep en omgeving om kan gaan en kan communiceren, zowel verbaal als non-verbaal.

Observatie gemeentemuseum den Haag & Kröller müller

De rondleider moet weten hoe je vragen stelt om kinderen te betrekken bij het kunstwerk. Ook moet je capabel zijn om in te gaan op de situatie en de associaties van de kinderen bruikbaar te maken.

ke les heeft een opdracht waarin de kinderen kunst maken, gerelateerd aan het besproken onderwerp.

Tekstbron: (Foote, Gitomer, Melamed, Rosenblatt, Simmons, & Sims-Gunzenhauser, z.d.)

Kinderen leren door het maken van kunst, kunst ook beter te begrijpen. Door zelf aan de slag te gaan met het maken van kunst je je inleven in de keuzes van de kunstenaar en ga je die keuzes begrijpen. Kunst maken helpt ook bij het verrijkende activiteiten.

Observatie kunst educatief materiaal Museum Dordrecht

Door een opdracht te geven gaan de kinderen actief aan de slag met het onderwerp. Zo laten ze een aantal schilderijen met de schilderstijl pointillisme zien en vervolgens kunnen de kinderen naar buiten en ook een gestippelde tekening van een bloem of plant maken.

Interview J. museum Dordrecht

‘We hebben een rondleiding over selfies en portretten. Dit is wel een rondleiding voor middelbare scholieren. Hierbij moeten ze aan het eind echt zelf een portret maken van elkaar. Hierbij letten ze op compositie, belichting en attributen.’

Bijlage 2:Literatuur studie

Strategieën voor het voeren van een kunstgesprek met kinderen

In het boekje verrassende kunstontmoetingen met kinderen (Verbeek & Veldman, z.d.). Worden zeven praktische sleutels aangereikt waarmee je als leerkracht een kunstontmoeting kan bewerkstelligen. De eerste vier sleutels zijn sleutels voor als je geen voorkennis hebt van het schilderij en de laatste drie sleutels zijn voor gesprekken waarbij je voorkennis die je hebt in kan zetten.

Strategieën voor het voeren van een kunstgesprek met kinderen

Sleutel 1: Kijken en verwoorden

“Vertel maar eens wat je ziet. Zo makkelijk kan een gesprek beginnen” (Verbeek & Veldman, z.d.). Hiermee zit je in de betekenislaag van het schilderij. Alleen maar door de kinderen te vragen wat ze zien creëer je al een stukje ontmoeting. Door een aantal kijkvragen paraat te hebben kan je ervoor zorgen dat de kinderen bepaalde dingen op het schilderij echt zien (Verbeek & Veldman, z.d.,). Verbeek en Veldman (z.d.) onderscheiden ook twee soorten zien. Het eerste zien: dat wat er letterlijk te zien is en het tweede zien: daar wordt de voorstelling gekoppeld aan specifieke keuzes, houdingen en kleuren. Terwijl de kinderen kijken en verwoorden, interpreteren ze tegelijkertijd ook. Dat gebeurt bijna vanzelf. Alleen een kleur kan al een associatie oproepen (Verbeek & Veldman, z.d.). Als leerkracht is het de kunst om juist deze laag van kijken en associëren bij kinderen aan te boren. Daarvoor moet je heel scherp opletten wanneer het kind niet alleen benoemt wat het ziet maar ook al aan het interpreteren is. Daar kan je op inspelen door een bewustwordingsvraag te stellen. Bijvoorbeeld: ‘wat in het schilderij maakt dat jij het droevig vindt?’ of ‘waarom denk jij dat dit een winters landschap is?’. Dit kan je ook omdraaien door zelf die vraag te stellen en de kinderen daar antwoord op te laten geven. Bijvoorbeeld: ‘ik word droevig van dit schilderij, kan je dingen aanwijzen waardoor dat kan komen?’ (Verbeek & Veldman, z.d.).

Sleutel 2: doen en verwoorden

Om kinderen echt te laten inleven is alleen kijken niet voldoende, juist het doen is een krachtige en effectieve manier om de kinderen nog beter te activeren. Hieronder volgen een paar eenvoudige opdrachten die je als hoofdopdracht in kan zetten, maar ook als afwisseling tijdens het gesprek kan gebruiken. Zo houd je de concentratie en aandacht van de kinderen langer vast.

Tekenen:

Eenvoudig maar effectief. Het enige wat je nodig hebt zijn een paar potloden en papier. De kinderen kunnen bijvoorbeeld een klein stukje uit een schilderij natekenen. Bijvoorbeeld een vaas of een gek object. Je kan ze ook heel globaal de compositie van het schilderij laten natekenen. Automatisch gaan ze dan nadenken over wat ze tekenen.

Raden:

Nog een makkelijke opdracht met heel veel mogelijkheden. Een kind kan een persoon of object van het schilderij in gedachten nemen en de andere kinderen mogen raden welk figuur dat is en kunnen vragen stellen om meer over die persoon of het object te weten te komen.

Levend schilderij:

Laat de kinderen dezelfde houding aannemen als het figuur op het schilderij. Ook hierbij kan je een raadspelletje toepassen. Laat een kind naar voren komen en iemand nadoen uit het schilderij, de rest van de klas moet raden wie na wordt gedaan.

Groeperen:

Zorg voor een aantal kleurkopieën van schilderijen of objecten rond een thema. Laat die schilderijen door de kinderen ordenen. Geef ze bijvoorbeeld de opdracht om uit een stapel expressionistische schilderij de schilderijen van van Gogh te zoeken. Dit kan klassikaal maar ook in groepjes. Tijdens het ordenen kan je het gesprek stimuleren door ze te laten verwoorden waarom ze een afbeelding wel of niet bij een groep vinden horen.

Sleutel drie: relatie

Naast kijken en doen kan je de verbinding tussen het kind en het object inzetten als sleutel. Dit kan je ook wel de relatie noemen. Het is niet heel lastig om de kinderen na te laten denken over de verschillen tussen de wereld op het schilderij en hun eigen wereld. Je kan de kinderen meenemen in een spel, vraag bijvoorbeeld: 'wie uit het schilderij zou jij willen zijn?' of 'welk voorwerp uit het schilderij zou je wel mee naar huis willen nemen?' Vraag daarbij ook altijd waarom. Door de kinderen te laten praten en tegelijkertijd naar een schilderij te laten kijken gaan ze op zoek naar antwoorden. Ze gaan bewuster rondkijken.

Een relatie tussen het schilderij en de kind krijg je dus door verbinding te leggen tussen de wereld van het schilderij en de wereld waarin het kind leeft.

Sleutel vier: kennis oproepen

Zelfs als je weinig weet over de achtergrond van een schilderij, kan je toch de sleutel van het oproepen van kennis gebruiken in een gesprek. Bijvoorbeeld door de kinderen na te laten denken over een van de volgende vragen: 'Wat zou je aan de maker van dit schilderij of object willen vragen?' of 'Welke vraag zou je aan het schilderij of object zelf willen stellen?'. Als de kinderen een vraag hebben willen ze ook achter het antwoord komen. Als leerkracht kan je dan helpen door ze bronnen te geven waarin ze misschien een stukje van het antwoord ontdekken. Soms kan het al genoeg zijn door er alleen maar met de kinderen over na te denken. Al zou je het goede antwoord niet krijgen dan zijn de kinderen nog heel nuttig bezig geweest. Ze hebben door het zoeken naar antwoorden verdiepend nagedacht en gekeken naar het schilderij.

Sleutel vijf: kennis delen

Een groot gevaar van kennis delen is dat je niet goed oplet of de kinderen het ook wel interessant vinden om te weten. Het lijkt makkelijk, als leerkracht weet je veel. De kinderen weten bijna niets en je wil het graag aan ze vertellen. Toch is dat niet de juiste manier. Hoe kan je het zo aanpakken dat de kinderen ook staan te springen om meer te weten te komen? Hieronder een paar voorbeelden.

Confronteren:

Geef de kinderen losse snippers met informatie, snippers die voor verwarring zorgen. Vanuit die verwarring kan je antwoorden gaan geven. Een goed voorbeeld wat Verbeek en Veldman (z.d.) geven is het schilderij de nachtwacht. Als de kinderen hebben verteld over wat ze hebben gezien, kan je als leerkracht extra nadruk leggen op de titel van het schilderij. Waarom heet dit schilderij de nachtwacht? Grote kans dat de kinderen dingen gaan bedenken dat er iets in het schilderij met de nacht te maken moet hebben. Op dat moment kan je de confrontatietactiek toepassen: 'Maar Rembrandt heeft in dit schilderij niks geschilderd wat met de nacht te maken heeft? Dit gebeurde zelfs overdag!' Maar waarom heet het dan toch de nachtwacht? Nu zijn de kinderen nieuwsgierig en kan je als leerkracht het verlossende antwoord geven.

Toevoegen:

Als de kinderen zelf goed gekeken hebben kan je als docent nog wat extra informatie geven. Bijvoorbeeld over de kunstenaar, zijn of haar stijl van schilderen en zijn of haar motivatie. Met deze informatie kan je de kinderen een nieuwe zoekvraag geven. Bijvoorbeeld: 'Hoe zie je in het schilderij dat de schilder heel erg zijn best doet om het licht goed weer te geven?'

Vragen oproepen:

Het mooiste is wanneer je als leerkracht de kinderen zo goed laat kijken naar en confronteert met het kunstwerk dat ze zelf met kernvragen komen. Vragen waarvan ze echt de antwoorden willen weten. Als je dat voor elkaar heb gekregen dan ben je niet alleen bezig met kennis overdragen maar dan mag je de kennis delen omdat de kinderen op het verlossende antwoord wachten.

Doen alsof:

In het doen alsof ligt een geweldige kans om de kinderen spelenderwijs belangrijke informatie te geven. Het is natuurlijk heel gaaf als dat met dramatiek en groots wordt aangepakt. Bijvoorbeeld met een grote hoed op en een wijde mantel aan. Toch is kan het ook heel waardevol zijn als je het in alle eenvoud doet. Speel bijvoorbeeld dat je de bewaker bent van een schilderij en dat je hele rare dingen hebt gehoord over het schilderij. Ook kan je een persoon spelen die in het schilderij afgebeeld staat.

Sleutel 6: techniek

Naast de voorstelling kan je ook naar de techniek van een schilderij kijken. In plaats van het schilderij kan je zo ook de hand van de kunstenaar ontmoeten. Je kan bijvoorbeeld naar een museum gaan om te kijken hoe de kunstenaars bezig zijn met een kunstwerk. Je kan dan zien waar de kunstenaar aan getwijfeld heeft, waar hij aan gezwogen heeft of waar juist die ene prachtige strek verf wordt neergezet.

Om die verdieping aan te brengen in een kunstbeschouwingsgesprek moet je oefenen. Kijk als leerkracht eens naar de kleuren de schilder heeft gebruikt. Welke mengtinten kan je ontdekken? Schilderde de schilder met een losse toets of juist heel fijn en zacht? Ga met de kinderen in gesprek over het gebruik van kleur in het schilderij. Waarom heeft de kunstenaar ervoor gekozen om daar die kleur te doen? De kinderen gaan zo nadenken maar volgen daarbij wel de hand van de kunstenaar.

Sleutel 7: beeldaspecten

Een beetje kennis van de beeldaspecten kan je als leerkracht enorm helpen om nog meer verdieping aan te brengen in het kijken. Beeldaspecten zijn de verschillende componenten waaruit een schilderij is opgebouwd. Dus licht en schaduw, compositie, textuur etc. De kunstenaar zet die aspecten min of meer bewust neer om zo zijn beeld te versterken. Probeer eens om er twee uit te lichten door er een kijkvraag over te stellen. Hier sluit kunstcentraal (z.d.) ook goed op aan met hun document: kunstbeschouwing met kinderen. In dit document leggen ze door middel van de theorie van Parson uit hoe je kan kunstbeschouwen met kinderen.

Ook hier zijn de beeldaspecten een belangrijk onderdeel. Want kennis van de beeldaspecten maakt het gemakkelijker om te praten over kunst (kunstcentraal, z.d.). Met die moeilijke woorden hoef je jongere kinderen niet lastig te vallen. Maar je kan het wel onnadrukkelijk aan bod laten komen. Beeldaspecten zoals kleur, licht en donker en huid zie je in elk schilderij wel.

Het kringgesprek

Het kringgesprek blijkt een heel effectieve werkvorm voor kunstbeschouwen (kunstcentraal, z.d.). De kinderen moeten met elkaar in gesprek gaan. Dat kan je doen door prikkelende vragen aan de kinderen te stellen, de kinderen nieuwsgierig te maken en de kinderen te stimuleren om goed om zich heen te kijken. Heel belangrijk in dit proces is de manier van vragen stellen. Niet alleen goed of fout vragen zijn hierbij van belang. Maar ook de open vragen. Vragen waarop elk antwoord bijna goed is. Het moet gaan om de interpretatie van de kinderen. Wat ook belangrijk is zijn de redenen van hun antwoord. Waarom worden ze verdrietig van een schilderij? Waarom vinden ze dat die man er rijk uitziet op het schilderij?

Volgens kunstcentraal (z.d.) is het tijdens een kunstbeschouwingsgesprek dus belangrijk om de kinderen prikkelende vragen te stellen. Deze vragen zijn opgedeeld in vijf kernvragen. Deze vragen zijn:

1. Wat is je eerste indruk?
Open vragen, Wie wil er iets vertellen over dit beeld? Waar doet dit je aan denken? Heb je wel eens eerder zoiets gezien?
2. Wat zie je?
Vraag kinderen te beschrijven wat ze zien. Wat stelt het werk voor? Welke kleuren zie je?
3. Wat betekent het?
Dit is meestal een lastige vraag voor kinderen. Je kan beter vragen: wat gebeurt er precies? Waar denk je aan? Wat zou de schilder willen vertellen?
4. Hoe weet je dat?
Maak de link tussen de redenen van de kinderen en het schilderij.
5. Wat vind je van dit kunstwerk?
De laatste, afrondende vraag. Beter om mee af te sluiten dan om mee te beginnen.

In de praktijk zullen de vragen niet zo strikt gescheiden zijn. Vaak pendel je tijdens het kijken naar een beeld of schilderij tussen oordelen, beschrijven en interpreteren. De vijf vragen hierboven staan in relatie tot de 5 brillen van Parson.

Ook Meewis (2016) en Schasfoort (2016) hebben onderzoek gedaan naar de soorten vragen die je aan de kinderen kan stellen tijdens een kunstbeschouwingsgesprek. Een vraag is goed als je het kind ertoe brengt om zelf vragen te gaan stellen (Schasfoort, 2016). Schasfoort onderscheidt vijf soorten vragen, deze vragen zijn in theorie hetzelfde als de vijf vragen van kunstcentraal (z.d.): startvragen, onderzoeksvragen, analysevragen, speculatieve vragen en beoordelvragen. Startvragen vallen als het ware met de deur in huis. Ze leiden de kinderen het gesprek in. Je vraagt naar de betekenis die de kinderen op dat moment hechten aan het beeld. Voorbeelden zijn: wat valt je het allereerste op als je hier naar kijkt? Word je nieuwsgierig, bang blij of bedroefd als je dit schilderij ziet? Heb je zo iets al eerder gezien? Onderzoeksvragen zijn de vragen die het kind systematisch leren kijken. De kinderen beschrijven wat ze zien en ze leren een rijke woordenschat om dat onder woorden te brengen. Vaak hebben de vragen te maken met de beeldaspecten. Enkele voorbeelden zijn: wat gebeurt er in de voorstelling? Is er kleurcontrast in het schilderij? Waar? Hoe kan je zien dat sommige dingen ver weg zijn? Kan je zien waarmee dit gemaakt is? Analyse vragen zorgen ervoor dat kinderen conclusies kunnen trekken op basis van waarnemingen en kennis. Belangrijk hierbij is ook dat ze hun antwoorden kunnen motiveren.

Vragen die je hiervoor kan stellen zijn: welke bedoeling zou de schilder gehad hebben met al die rechte lijnen? Wat zou de kunstenaar met dit beeld bedoeld hebben denk je? En waarom? Waar zou jij dit schilderij ophangen? Waarom? Zijn alle dingen in het schilderij even belangrijk? Speculatieve vragen vinden de kinderen meestal het leukst. Ze kunnen erop los fantaseren. Wat voorbeelden hiervan zijn: 'Kan je bedenken wat er hierna gebeurt is?' of 'Als je de rode kleur in het schilderij verandert in een blauwe kleur, wat zou het resultaat zijn?' Als laatste onderscheid Schasfoort (2016) de beoordelingsvragen. Deze zijn geschikt om de kinderen bewust te maken van hun oordeel. Je stelt ze meestal later in het gesprek, als er al het een en ander aan de orde is geweest. Wees hier wel bewust van de cultuurverschillen die er kunnen zijn. Dat kan soms samen gaan met iets mooi of lelijk vinden. Wees dus voorzichtig bij het bespreken. Voorbeelden van beoordelingsvragen zijn: 'Welk van deze drie beelden is het duurste denk jij?' of 'Je zei net dat de schilder laat zien dat het koud is. Waardoor kan je dat zien? Heeft hij dat goed gedaan? Waardoor zou je het nog beter kunnen zien?'

In het artikel zeven manieren om over kunst te praten noemt Meewis (2016) ook nog een zevental vragen die je kan stellen om met kinderen in gesprek te gaan over kunstwerken. Als eerste noemt ze de kijkvragen. Deze vragen zorgen ervoor dat er gedetailleerd naar een kunstwerk wordt gekeken. Ook kan je inzoomen op verschillende stukken van het werk of de kleine details. 'Wat zie je?' is hier de startvraag. Aan de hand van deze vraag kan je doorvragen. Als tweede noemt ze beschrijvende vragen. Deze vragen volgen mooi op de kijkvragen. Via deze vragen worden eerste indrukken vertaald in een meer conceptuele, kwalitatieve beschrijving. Een vraag die hier gesteld kan worden is bijvoorbeeld: 'Wat gebeurt er op het werk?' De derde soort vraag die genoemd wordt is de analytische vraag. Omdat ze bij de vorige vraag aan het beschrijven waren hebben ze heel veel details van het kunstwerk ontdekt. Die beschrijving kan zorgen voor vragen over kenmerken zoals ruimte, diepte en kleur. Voorbeeldvragen hierbij zijn: 'Waar heeft de kunstenaar de felste kleuren gebruikt in het werk?' of 'Hoe heeft de kunstenaar ervoor gezorgd dat iets dichtbij of veraf staat?' Als vierde noemt Meewis (2016) narratieve vragen. Deze vragen moedigen de kinderen aan om verhalen te vertellen door naar het schilderij te kijken. Op deze manier ontstaan er verhalen die aansluiten bij hun ervaringen en leven maar ook toepasbaar zijn op het schilderij. Deze vragen kan je stimuleren door vragen te beginnen met: 'Wat als...' of 'Wat betekend...'. Ook kan je hierbij goed vragen naar gevoelens. Zo wek je empathie en begrip op. De vijfde soort vragen zijn contextvragen. Niet elk verhaal is even sterk. Er moet dus bewijs zijn om het verhaal te ondersteunen. Die context gaat dus over de omstandigheden waar het werk is gemaakt of de manier waarop het publiek er toen op reageerde. Als leerkracht moet je wel goede research doen om deze vragen goed te beantwoorden. De zesde soort vragen zijn interactieve doe-vragen. Een kunstgesprek hoeft je niet alleen door taal te voeren. Kinderen kunnen hun verbeelding ook omzetten in een verhaal uitbeelden door dans of rollenspel. Maar ook een museumbezoek kan heel effectief zijn. De laatste soort vragen zijn de evaluatievragen. Deze vragen zorgen ervoor dat het kind een kritische mening over een kunstwerk moet verwoorden. De kinderen denken na over hoe ze op een kunstwerk reageren. Hier is ook ruimte voor discussie.

Brillen van Parsons

Michael Parsons heeft een studie gemaakt hoe kinderen reageren op kunst en de conclusies die hij daaruit heeft getrokken beïnvloeden het onderwijs over kunst. Volgens hem neemt de mens kunst waar volgens een bepaald verwachtingspatroon. Als je iets verwacht te zien dan zie je het ook. En dat waarnemen dat kan je ontwikkelen. Net als een ouder iemand op een andere manier naar het leven kijkt dan een heel jong iemand. Parsons vergelijkt die verschillende manieren van kijken met brillen. Die brillen staan voor een ontwikkelingsfase. Elke keer komt er een bril bij. De eerste bril is de bril van associatie. De vraag: 'Vertel maar wat je ziet', past hier heel goed bij. De antwoorden hebben altijd iets van een associatie bij zich. De kijker herkent dingen uit een schilderij en koppelt dat met zijn of haar leven (kunstcentraal z.d.). De tweede bril is de bril van de voorstelling. Hier is ruimte voor meningen. Bij dit stadium is het belangrijk dat het beeld dat je ziet iets voorstelt. Het gaat er hier om hoe het is afgebeeld. Het beeld wordt beter als het realistischer is. Non-figuratieve werken kunnen hier nog wel eens aan de kant gezet worden met het argument: 'Dat kan mijn kleine zusje ook.' (kunstcentraal z.d.). Bij de derde bril gaat het om expressie. In dit stadium gaat de beschouwer ervan uit dat de maker in zijn beeld een betekenis weergeeft. Het overdragen van gevoelens heeft hier een grote rol. Hier tellen de gevoelens van de beschouwer. Bij de vierde bril staat leren centraal. Dat gaat verder dan een schilderij mooi of lelijk vinden. Ook als je het beeld niet snapt wil je er achter komen waarom het gemaakt is. Waarom heeft de kunstenaar uit dat land ervoor gekozen om het zo neer te zetten? In de vijfde bril staat de eigen mening voorop. Je beseft dat je een mening kan geven over iets, je kan een waardeoordeel vellen. Je beseft je dan ook dat die mening gebaseerd is op meerdere invloeden van de tijd waarin je leeft. Maar het hebben van deze mening is niet genoeg. Deze mening moet je ook kunnen en willen verdedigen of aanpassen op meningen van anderen (kunstcentraal z.d.).

Leren door creëren

Arts Propel is, in tegenstelling tot de voorgaande bronnen, niet gericht op het stellen van vragen maar op het maken van kunst. Het uitgangspunt van Arts Propel is dat de mens via productie, perceptie en reflectie kunst beter leert te begrijpen. Dat vertaalt zich in kunst maken, inleven in de keuzes van de kunstenaar en het beoordelen van je eigen werk aan de hand van beoordelingscriteria die je zelf heb opgesteld (Foote, Gitomer, Melamed, Rosenblatt, Simmons, & Sims-Gunzenhauser, z.d.).

Arts Propel werkt volgens vijf basisprincipes. Het eerste basisprincipe houdt in dat kinderen actief leren. Dat betekent dat de kinderen niet alleen leren van de informatie die de leerkracht geeft, maar juist de informatie gecombineerd met ervaring en kennis zorgt voor een groot leerrendement bij de kinderen. . Leerkrachten worden uitgedaagd om hun studenten bloot te stellen aan verschillende technieken, concepten en ontdekkingen (Foote et al., z.d.). Het tweede principe stelt dat kunst maken niet alleen voor creatieve mensen is. Propel is niet alleen gemaakt voor de studenten die creatievaardigheden hebben maar ook voor de student die vinden dat ze 'niet goed' zijn in kunst. Als vaardigheid niet de boventoonvoert komt er ruimte voor wat voor student je bent. Het derde principe beschrijft drie activiteiten die ingezet kunnen worden bij het kunstbeschouwen. Dat zijn: maken, waarnemen en reflecteren. Kunst maken is het vierde principe. Dit is de basisactiviteit in Arts Propel, het helpt bij het verrijken van reflecterende activiteiten. Het laatste principe stelt dat beoordelingen horen bij het leerproces. Vaak worden studenten alleen beoordeeld op hun eindproduct. Maar het is juist belangrijk dat het proces ook beoordeeld wordt. Daarom gaan student en leerkracht in gesprek en zo kunnen student en leerkracht nog beter eindresultaat behalen. Het komt er in het handboek op neer dat je door het maken van kunst ook bij het bestuderen van de kunst en het begrijpen van de kunst komt. Iets waar vaak niet meteen aan gedacht wordt bij kunstgeschiedenis. Het wordt snel gezien als een theoretisch vak maar er ligt nog veel meer dan alleen theoretische informatie.

Als laatste onderdeel van verschillende manieren om kunst te beschouwen met kinderen wordt er gekeken naar de Susan Sollins methode. Een methode die overeenkomende gebieden heeft met het inspelen op de leefwereld van het kind wat bij verschillende hierboven genoemde methodes gebruikt wordt. Toch is de werkwijze totaal anders. De Susan Sollins methode gebruikt theatertechnieken om de verbeelding van de kinderen te prikkelen en ze aan te zetten tot het uitvoeren van hun reacties op kunst (1978). Door die theatertechnieken kan een kind echt een kunstwerk ervaren. Niet alleen op visueel gebied, maar ook fysiek, emotioneel en intellectueel. De rondleidingen die door haar ontworpen zijn bevatten warming-ups en spellen die de kinderen aanmoedigen om te improviseren en samen te werken.

Warming-ups

Bij de eerste warm-up die genoemd werd kiezen de kinderen een kleur, sluiten hun ogen en luisteren naar de instructies die de gids geeft. De gids die gaat verschillende dingen vragen over de kleur zoals; 'Welke vorm heeft jouw kleur?' en 'Welk geluid maakt jouw kleur?' Na de kleine verbeelding delen de kinderen wat ze zagen, hoorden en voelden. Een andere warming-up die genoemd werd is gefocust op textuur. Kinderen voelen aan hun kleding, schoenen huid en haar en proberen er zo achter te komen welke van die texturen zouden voelen als een stof/object uit een schilderij. Ook werden de kinderen uitgedaagd om elkaar te imiteren door tegenover elkaar te staan en te doen alsof ze in een spiegel kijken. De laatste warming-up die genoemd werd was het maken van een groepskunstwerk. De kinderen moeten in de groep beslissen wat voor soort kunstwerk ze kunnen zijn. Ze kijken naar het aantal groepsleden en de materialen die ze willen gebruiken en als laatste creëren ze een kunstwerk met zichzelf.

Warming-ups

De spellen zijn vooral gericht op het inleven in een schilderij. Zo is er een spel waarbij de kinderen een voorwerp van alle kanten moeten bekijken, een klein stuk van dat kunstwerk moeten kiezen en daarna fysiek imiteren hoe dat stuk zou bewegen. Hierbij moeten ze ook geluid maken. Een andere spel om de kinderen in te laten leven in het schilderij is door een persoon uit te kiezen die ze zouden willen zijn. De kinderen groeten elkaar helemaal in de rol van die uitgekozen persoon. Hierbij moeten ze denken aan status, gezichtsuitdrukkingen en manier van lopen. De spellen die daarna genoemd werden waren vooral gekoppeld aan specifieke schilderijen maar zijn voor meerdere schilderijen inzetbaar. Zo werd er bij een schilderij met een rivier gevraagd: 'Stel je voor je zou hier kanoën. Met wie zou je zijn? Wat hoor, ruik en voel je? Ook bij een schilderij met een uitgestrekt veld werden de kinderen uitgedaagd om te fantaseren hoe het zou zijn om daar rond te lopen.

De rol van de leerkracht/specialist bij het aanbieden van kunstbeschouwing.

Welke rol neem je in?

In het boek beeldonderwijs en didactiek verteld Schasfoort (2016) dat kunstbeschouwen meer is dan alleen kijken naar beelden en vormen. Hij legt het uit als: 'kunstbeschouwen is een vaardigheid van de mens om op basis van eigen waarneming, kennis, verbeelding en ervaring betekenis te geven aan beelden en vormen'. Het is iets wat ieder mens kan, maar door toepassing en gebruik kan je het nog beter ontwikkelen (Schasfoort, 2016). Toch is het kunnen kijken naar beelden en vormen niet genoeg. Als leerkracht wil je kinderen inspireren en aanzetten tot denken. Daarbij is het volgens Schasfoort (2016) ook heel belangrijk dat jij als leerkracht ervoor zorgt dat de kinderen zich veilig voelen tijdens kunstbeschouwen. Bij een les kunstbeschouwen wordt er gevraagd naar meningen van kinderen over het schilderij of een onderwerp wat ermee te maken heeft. Kinderen moeten het idee hebben dat ze vrijuit kunnen praten. Laat de kinderen ontdekken wat ze zeggen. Zo help je bij het ontwikkelen van het vrij en open stelling nemen van kinderen. Tijdens kunstbeschouwen is het niet de rol van de leerkracht om naar oorzaken te zoeken of om regels uit te leggen. Op dat moment wil je de kinderen bepaalde dingen laten zien en ze in wijden in de geheimen van het kunstwerk (Cooper-Robinson, 1978).

Kinderen zijn in hun formulering nog niet helemaal volleerd. Zo kunnen ze af en toe nog niet helemaal goed verwoorden wat ze bedoelen. Daarin moet je ze helpen. Dat kan je doen door wat de kinderen zeggen te herhalen in jouw woorden (Schasfoort, 2016).

Schasfoort (2016) geeft nog een aantal tips:

- Speel dom, doe alsof je nog bijna niets van het beeld weet. Laat het lijken alsof jij net als de kinderen nog veel meer willen weten over het beeld.
- Probeer als het mogelijk is open vragen te stellen, dus niet: 'Welke kleur is deze wolk?' maar 'Waarom zou deze wolk rood geschilderd zijn?'
- Laat de kinderen hun antwoord motiveren. Waarom zeg je dat? Waarom denk je dat? Wijs het eens aan? Of doe het eens voor?
- Om onderlinge betrokkenheid te vergroten is het nuttig om te vragen of kinderen willen reageren op elkaar antwoorden. Ook kan je ze een tegengestelde mening of een onjuist antwoord geven. Zo worden ze geprikkeld.

Vier competenties

In het onderzoek: 'rondleiden is een vak' doet M. Schep (2014) onderzoek naar wat een educatieve rondleider moet kunnen om een goede rondleider te zijn. Deze competenties verdeelt hij over vier hoofdcategorieën. Als eerste moet de rondleider goed in de omgang met groep en omgeving zijn. Ten tweede moet de rondleider bezitten over communicatieve vaardigheden. Ten derde is het belangrijk dat de rondleider kennis en didactiek onder de knie heeft en ten vierde moet de rondleider een bepaalde mate van professionalisme bezitten (Schep, 2014). Bij deze vier competenties is een uitgebreide lijst gemaakt de vaardigheden die de rondleider moet bezitten. Hieronder worden de belangrijkste vaardigheden eruit gefilterd die toepasbaar zijn in het basisonderwijs. Hierbij wordt de laatste competentie achterwege gelaten omdat die vooral relevant is voor iemand die in een museum werkt en niet toepasbaar is op de leerkracht in de klas.

Omgang met de groep en omgeving

Bij deze competentie is het van belang dat de leerkracht in staat is om de leiding te nemen, overzicht over de groep te houden en oog hebben voor groepsdynamiek. Hierbij moeten ze een open, enthousiaste en flexibele houding aan kunnen nemen. Ook is het creëren van een ontspannen en positieve sfeer heel belangrijk. Hierdoor durven de kinderen meningen te geven en emoties te uiten. Dit geldt ook voor situaties waarin een kind weerstand biedt of een andere ongepaste opmerking uit de groep. Door goed te kunnen schakelen is het mogelijk om deze weerstand te gebruiken om de dialoog te verrijken.

Communicatieve vaardigheden

Als leerkracht moet je communicatief vaardig zijn. Dit geldt zowel voor verbaal als non-verbaal. Je moet in staat zijn om een gesprek op gang te brengen. Ook moet je duidelijk kunnen uitleggen en de input van de groep gebruiken om het gesprek te verrijken. Hierbij is het van belang dat je duidelijk kan spreken maar ook dat je je stem op een creatieve manier in kan zetten. Hier moet je lichaamstaal ook op aansluiten door non-verbaal sterk in je communicatie te staan. Het gebruik van mimiek en lichaamshouding kan een verhaal zo goed versterken.

Kennis en didactiek

Als leerkracht heb je al een grote didactische kennis, dat kan in je voordeel werken. Maar ook kennis van het kunstobject is nodig om een goed gesprek op gang te brengen. Deze kennis kan je dan flexibel inzetten om uitleg te geven, verhalen te vertellen of aan kunnen sluiten bij de beleavingswereld van het kind. Toch is niet alleen kennis hierbij belangrijk. Zonder kinderen die ervoor open staan wordt het lastig om kennis over te dragen. Daarom is het hierbij ook belangrijk dat je als leerkracht het kind nieuwsgierig kan maken en enthousiasmeren. Vragen stellen is hierbij ook heel belangrijk. Deze vragen kunnen ingezet worden om voorkennis te activeren, kinderen aan te zetten tot onderzoek of juist om hun verbeelding aan te spreken.

I ASK methode

De I ASK methode is een methode die opgesteld is voor rondleiders om de dialoog tussen de bezoeker van het museum en de rondleider centraal te stellen. Hiervoor moet een rondleider vier kwaliteiten bezitten. Deze kwaliteiten sluiten mooi aan bij de vier competenties van Schep (2014). Deze kwaliteiten staan beschreven voor een rondleider maar zijn ook toepasbaar op de rol van de leerkracht.

Een I ASK rondleider moet over vier kwaliteiten beschikken: Intentie, attitude, systeemblik en kennis. Bij intentie gaat het er vooral om dat je als rondleider de openheid van de bezoekers wil versterken. Zo voorkom je dat je teveel informatie gaat overdragen. Attitude betekent dat je een open en warme houding hebt naar de groep toe. Door deze houding creëer je een veilige omgeving waarin de bezoekers meningen durven uiten. Een systeemblik zorgt ervoor dat je een zachte focus kan houden op de groep als geheel. Zo voorkom je dat je jezelf vooral richt op één persoon. Als laatste is de kennis ook erg belangrijk. Maar deze moet je wel op een flexibele wijze kunnen inzetten, je moet kunnen aansluiten op wat er in de groep opkomt.

Het nut van kunstbeschouwen voor de ontwikkeling in vaardigheid, kennis en houding van het kind.

Tien leerlessen

Meewis (2014) heeft zich verdiept in theorie rondom opbrengsten van kunstonderwijs. Daarbij kwam ze uit bij Elliot Eisner. President van de Nation Art Education in de VS. Hij werd gezien als een van de meest invloedrijke denkers over kunstonderwijs. Hij heeft een pamflet gemaakt met tien lessen die kinderen leren van kunst. Hieronder worden ze kort uitgewerkt.

1. “Van kunst leren kinderen om een goed oordeel te vormen. Op school gaat het vaak om de juiste antwoorden maar bij kunst gaat jouw eigen mening boven het ‘goede’ antwoord (Eisner, 2002).”
2. “Van kunst leren kinderen dat problemen meer dan één oplossing hebben. Ook vragen hebben meer dan één antwoord. Kunst biedt zo meervoudig perspectief (Eisner, 2002).”
3. “Een grote les is dat er veel manieren zijn om de wereld te zien en er zelf betekenis aan te geven (Eisner, 2002).”
4. “Van kunst leren kinderen dat doelen niet vaststaan bij lastige vormen van problemen oplossen. Doelen kunnen veranderen onder invloed van omstandigheden en kansen (Eisner, 2002).”
5. “Om te leren van kunst moet je bereid zijn om je over te geven aan de onverwachte mogelijkheden van een werk terwijl je het aan het maken bent (Eisner, 2002).”
6. “Kunst maakt kinderen duidelijk dat woorden en cijfers niet genoeg zijn om uit te drukken wat we weten. De grenzen van onze taal zijn niet de grenzen van ons denken (Eisner, 2002).”
7. “Kunst is subtiel. Kinderen leren dus dat kleine daden grote effecten kunnen hebben (Eisner, 2002).”
8. “Door kunst leren kinderen denken in materiaal. Alle kunstvormen gebruiken middelen om ideeën werkelijk te maken (Eisner, 2002).”
9. “Om kunst te omschrijven moeten kinderen leren zeggen wat niet gezegd kan worden. Ze moeten hun poëtische vaardigheden aanspreken om zichzelf uit te drukken (Eisner, 2002).”
10. “Kunst biedt een ervaring die kinderen op geen enkele andere manier meemaken. Door die ervaring ontdekken ze de reikwijdte van wat ze kunnen voelen (Eisner, 2002).”

Alexander (2015) sluit hier ook bij aan. In het boek kunst kijken voor beginners omschrijft ze het nut van kunst. En dat is meer dan alleen versiering. Kunst zorgt ervoor dat je emoties kan uiten en verhalen kan vertellen. Ook kan je gevoelens, ideeën of meningen delen.

Terug naar het onderzoek van Meewis (2014). In dat onderzoek kwam ze ook uit bij de Britse onderzoeker John Harland. Hij heeft onderzoek gedaan naar kunstcurricula in het Verenigd Koninkrijk. Tijdens dat onderzoek kwam hij erachter dat er meer aandacht is voor het verwerven van technische vaardigheden dan voor creativiteit, denkvaardigheid en betekenisgeving (Meewis, 2014). Hij pleit daarom ook voor meer afwisseling tussen technische vaardigheden en creatieve toepassing. Een beter evenwicht zou namelijk kunnen leiden tot meer leereffecten op dit terrein omdat kinderen gaan snappen waarom het belangrijk is om basisvaardigheden te bezitten (Meewis, 2014).

Intrinsieke en extrinsieke leereffecten

In een ander onderzoek van Meewis (2020) onderscheidt ze twee soorten leereffecten van kunstonderwijs. Intrinsieke en extrinsieke effecten. “Intrinsieke effecten zijn leerresultaten op het gebied van kunstzinnige kennis, vaardigheden en houdingen. Extrinsieke effecten zijn andere opbrengsten voor het leerproces die niet uniek zijn voor het kunstonderwijs (Meewis, 2020)”. De grens tussen deze twee dingen is wel wat grijs. Het ligt er aan hoe een effect wordt uitgewerkt. Creativiteit bijvoorbeeld, dat kan je zien als een denkvermogen wat bij de kunsten hoort. Maar het past ook als algemene gedraging om nieuwe zinvolle ideeën en oplossingen te produceren (Meewis, 2020).

Intrinsieke leereffecten:

Harland en Hetland (2008) vullen dit aan. Onder intrinsieke leereffecten van kunstonderwijs onderscheiden zij:

- Kennis van, inzicht in en waardering en interesse voor kunstdisciplines.
- Begrip van kunstvormen in sociale en historische context
- Beheersing van artistieke technieken en expressievormen
- Artistieke creativiteit en kunstzinnige denkvaardigheid.
- Onderzoeken en uitdrukken van betekenis in kunst of door middel van kunst.
- Reflecteren op eigen werk en proces en op dat van kunstenaars.

Daarnaast noemen Harland en Hetland (2008) ook nog een aantal andere leereffecten zoals verbeeldingskracht, expressie, waarnemingsvermogen, motoriek, en esthetisch beoordelingsvermogen. Dat kan tot affectieve gevolgen leiden, zoals plezier, trots en een gevoel iets bereikt te hebben (Harland & Hetland, 2008).

Extrinsieke leereffecten:

“Kunstzinnige leeractiviteiten kunnen bijdragen aan opbrengsten als persoonlijke ontwikkeling, zelfbeeld, identiteitsvorming en burgerschapscompetenties”(Meewis, 2020). Kunstonderwijs is heel breed, er kan gewerkt worden aan reflectievermogen, creativiteit en kritisch denken. Maar ook communicatieve vaardigheden zoals samenwerken, empathie en zelfvertrouwen. Helaas is er verder niet genoeg onderzoek naar effecten op dit soort opbrengsten om sterke conclusies te trekken. Toch wordt er in meerde onderzoeken en boeken gesproken over de skills die de kinderen ontwikkelen door naar kunst te kijken. Zo wordt er in het document van kunstcentraal over kunstbeschouwen met kinderen genoemd dat een kringgesprek over kunst skills ontwikkelen zoals een eigen mening vormen en interpreteren. Dit komt ook terug in het boek beeldonderwijs en didactiek (Alexander, 2016). Volgens hem ontwikkelt kunstbeschouwen het denken.

Kunst ontwikkelt vaardigheden

Er staat bij kunstbeschouwen een onbewuste vraag centraal: ‘Hoe ervaar ik het?’(Alexander, 2016). Het begint met kijken en waarnemen maar ondertussen worden er ook dingen ontdekt. kinderen zijn van nature heel nieuwsgierig. Ze kijken nog niet heel doelgericht, ze kijken niet omdat ze iets specifiek te weten willen komen. Ze zoeken automatisch naar iets in het beeld dat aansluit bij hun eigen ervaringen en belevingswereld. Als je ergens naar kijkt dan maak je automatisch een plaatje in je hoofd, een mentaal beeld. Dat beeld kan dus al wel gekleurd zijn door ervaringen, gevoelens en opvattingen. Hoe ouder de kinderen worden hoe meer ze in staat zijn om flexibeler te denken. Zo worden ze steeds vaardiger om bij een beeld formele structuren los te weken van de voorstelling. Met andere woorden, ze kunnen de beeldaspecten van een schilderij los zien van hun ervaringen en die elementen als losstaande dingen beoordelen.

Er staat bij kunstbeschouwen een onbewuste vraag centraal: ‘Hoe ervaar ik het?’ (Alexander, 2016). Het begint met kijken en waarnemen maar ondertussen worden er ook dingen ontdekt. Kinderen zijn van nature heel nieuwsgierig. Ze kijken nog niet heel doelgericht, ze kijken niet omdat ze iets specifiek te weten willen komen. Ze zoeken automatisch naar iets in het beeld dat aansluit bij hun eigen ervaringen en beleavingswereld. Als je ergens naar kijkt dan maak je automatisch een plaatje in je hoofd, een mentaal beeld. Dat beeld kan dus al wel gekleurd zijn door ervaringen, gevoelens en opvattingen. Hoe ouder de kinderen worden hoe meer ze in staat zijn om flexibeler te denken. Zo worden ze steeds vaardiger om bij een beeld formele structuren los te weken van de voorstelling. Met andere woorden, ze kunnen de beeldaspecten van een schilderij los zien van hun ervaringen en die elementen als losstaande dingen beoordelen.

Wereld oriëntatie

Kunstbeschouwen leent zich ook heel goed voor filosoferen met kinderen. Samen met kinderen kan er heel goed nagedacht worden over de inhoud van een beeld. Hierbij zullen de kinderen ook weer hun eigen ervaringen en kennis toepassen op het beeld. Het is dus belangrijker wat de kijker ervaart dan wat de kunstenaar heeft willen uitdrukken. Door deze manier van kunstbeschouwen leren kinderen over zichzelf en leren ze zich in de wereld te oriënteren.

Sociaal culturele ontwikkeling

Kinderen hebben behoefte aan sociale contacten. Daarom is het belangrijk dat kinderen sociale vaardigheden ontwikkelen. Die kunnen ze ontwikkelen door te oefenen. Daarbij is goede begeleiding van een ervaren volwassene onmisbaar. Een goede begeleider heeft door dat een de sociale vaardigheden het beste ontwikkelen door te doen en daarop te reflecteren. Het lijkt heel erg op kunnen communiceren, je moet naar anderen luisteren en je eigen mening kunnen formuleren. Een kunstgesprek is hiervoor dus ideaal. Beelden maken contact met een hele andere wereld mogelijk. Niet alleen schilderijen maar ook krantenartikelen met fotos lenen zich goed voor gesprekken over maatschappelijke thema's. Door kunstbeschouwen leren kinderen op exemplarische manier vragen te stellen over de wereld en hoe ze hier in staan maar ook hoe belangrijk hun eigen opvattingen zijn. Zo worden ze cultureel rijker.

Vrij en open stelling nemen

Elk beeldend werk is een uitspraak van iemand. In elk werk zijn ideeën, opvattingen, onbewuste en bewuste gedachten verwerkt. Het is een weergave van de werkelijkheid gekleurd door ervaringen van de persoon. Kunstbeschouwen leert om die beelden te lezen. Bij kunstbeschouwen gaat het erom dat de kinderen vrij en open een persoonlijke stelling in leren te nemen ten opzichte van de vormgeving.

In het artikel: kunst-en cultuurvakken: waarom? Zegt van Lanschot (2019): ‘Onderwijs in kunst draagt bij aan de algemene en persoonlijke vorming van het kind. Ze leren kunst maken en mee te maken. Te verbeelden en te beleven.’ Door kunst- en cultuurhistorisch besef te ontwikkelen leren de kinderen de wereld beter te begrijpen. Kinderen krijgen zo meer inzicht in onderwerpen die in de wereld spelen. Ook ervaren kinderen nieuwe denkwerelden. Ze leren kijken en luisteren, zich te verwonderen en complexe onderwerpen te analyseren, interpreteren, nuanceren en waarderen (Lanschot van, 2019)

Kunst draagt ook bij aan de persoonsvorming van een kind. In iedere klas zitten leerlingen die goed zijn in of plezier hebben in musiceren, dansen of tekenen. Door deze vakken leren kinderen hun interesses en talenten te ontdekken en te ontwikkelen. Door succeservaringen willen ze doorgaan en krijgen ze zelfvertrouwen. Ze leren zich uit te drukken op een kunstzinnige manier en kunnen daarin ook emoties en gevoelens uiten. Onderwijs in kunst biedt dus ook een veilige oefenplaats voor onderzoek en experiment.

Ook de maatschappelijke vorming wordt beïnvloed door kunstvakken. Want onderwijs moet niet alleen voorbereiden op het behalen van een kwalificatie maar het moet ook voorbereiden op deelname aan het culturele en maatschappelijke leven. Niet iedereen krijgt vanuit huis kunst en cultuur mee. Als kinderen op jonge leeftijd in aanraking komen met kunst betekent dat ook dat ze later beter kunnen genieten van musea, concerten en andere evenementen. Daarnaast heeft kunst ook een communicatiefunctie. Kunst vertelt een verhaal. Maar het kan ook confronteren en schuren. Het kan reacties losmaken en oproepen waardoor er een dialoog ontstaat. Kinderen ontwikkelen hierbij een mening en gaan open staan voor andere standpunten.

Bronnenlijst

Alexander, H. (2015). Kunst kijken voor beginners. New York: Black Dog & Leventhal Publishers, Inc.

Cooper-Robinson, L. (1978) Museum tours for Children: the Susan Sollins method. Geraadpleegd op 22 oktober 2019, van <https://spectrum.library.concordia.ca/3743/1/MK38543.pdf>

Eisner, E. (2002). 10 lessons the Arts teach. Geraadpleegd op 17 mei 2021, van [file:///C:/Users/2016543/Downloads/10%20Lessons%20the%20Arts%20Teach%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/2016543/Downloads/10%20Lessons%20the%20Arts%20Teach%20(1).pdf)

Foote, A., Gitomer, D., Melamed, L., Rosenblatt, E., Simmons, S., Sims-Gunzenhauser, A. (z.d.). Arts propel. A handbook for visual arts. Geraadpleegd op 24 juni 2019 van http://www.pz.harvard.edu/sites/default/files/Arts%20Propel%20%20A%20Handbook%20for%20Visual%20Arts_0.pdf

Harland, J. & Hetland, L. (2008). Gewenste en bereikte leereffecten van kunsteducatie. Geraadpleegd op 17 mei 2021, van <https://www.lkca.nl/wp-content/uploads/2021/01/cultuur-plus-educatie-23.pdf>

Kunst centraal. (z.d.). Kunstbeschouwing met kinderen. Geraadpleegd op 24 juni 2019, van https://leerkrachten.kunstcentraal.nl/wp-content/uploads/2013/11/Kunstbeschouwing-metkinderen_kik_stukjes-en-beetjes.pdf

Lanschot, van V. (2019). Kunst en cultuurvakken: waarom? SLO. Geraadpleegd op 27 mei 2021, van <https://www.slo.nl/thema/vakspecifieke-thema/kunst-cultuur/kunst-cultuurvakken/>

Meewis, V. (2014, 1 juni). Wat leer je van kunst? Geraadpleegd op 17 mei 2021, van <https://wij-leren.nl/kunst-curriculum.php>

Meewis, V. (2016, 1 juni). Zeven manieren om over kunst te praten. Geraadpleegd op 26 mei 2021, van http://artinearlychildhood.org/journals/2012/ARTEC_2012_Research_Journal_1_Article_1_Bell.pdf

Meewis, V. (2020, 20 april). Wat zijn de leereffecten van kunstonderwijs? Geraadpleegd op 17 mei 2021, van <https://www.leraar24.nl/50703/leereffecten-van-kunstonderwijs/>

Museumpeil. (2015, 21 augustus). Vragend en gastvrij rondleiden in het joods historisch museum. Geraadpleegd op 24 juni 2019, van <https://www.museumpeil.eu/i-ask/>

Schasfoort, B. (2016). Beeldonderwijs en didactiek (pp. 121-198, 245-279). Groningen: Noordhoff Uitgevers bv.

Schep, M. (2014). Rondleiden is een vak. LKCA. Geraadpleegd op 27 mei 2021, van <https://lkca.nl/wp-content/uploads/2020/02/rondleiden-is-een-vak.pdf>

Van der Donk, C. & van Lanen, B. (2016). Praktijkonderzoek in de school. Bussum: Coutinho.

Verbeek, W. & Veldman, J. (z.d.). Verrassende kunstontmoetingen met kinderen. Alblasterdam: Drukkerij Veroop.

Bijlage 3: Interviews en observaties musea

Reflectie

In de BGB zijn vijf bronnen onderzocht die informatie gaven over kunstbeschouwen met kinderen. Deze vijf bronnen zijn tijdens de literatuurstudie in deelproduct 1 uitgediept en aangevuld. Dit literatuuronderzoek was opgedeeld in drie hoofdonderwerpen; manieren om kunst te beschouwen, de rol van de leerkracht bij kunstbeschouwen en wat het nut is van kunstbeschouwen. Dit om antwoord te vinden op de hoofdvraag: 'Waaraan moet een les kunstbeschouwen voldoen om bij te dragen aan de ontwikkeling in kennis, vaardigheden en houding van het kind?'.

Vanuit de literatuur werd veel informatie gegeven. Zowel theoretisch als praktisch. Deze informatie is omgezet in een tabel met ontwerpeisen. Om deze informatie verder uit te diepen is er gekozen om in het tweede deelproduct museumdocenten te interviewen en de educatieve lessen die een museum aanbied door te nemen. Op deze manier kan de theorie gekoppeld worden met de huidige praktijk. De informatie die door het praktijk onderzoek gewonnen wordt zal toegevoegd worden aan de tabel met ontwerpeisen. Helaas was het door de corona crisis niet mogelijk om de musea te bezoeken en een rondleiding aan een basisschool klas bij te wonen.

De informatie die in dit deelproduct gevonden wordt zal samen met de informatie uit het eerste deelproduct het uitgangspunt vormen voor het eindproduct. In het eindproduct wordt al deze informatie gebundeld in een website waar kunstlessen aangeboden worden. Deze kunstlessen zullen elementen uit de literatuur en praktijk bevatten.

Beschrijving deelproduct 2:

In deelproduct 2 zal er onderzoek gedaan worden in verschillende musea in Nederland. Helaas is dit door de corona crisis op een andere wijze gegaan dan gepland was. Er werd begonnen met het bijwonen van rondleidingen voor kinderen in musea. Ook was daarbij de bedoeling dat de museumdocent geïnterviewd werd. Helaas was het alleen mogelijk om een bezoek te brengen aan gemeente museum den Haag. Niet lang daarna werden de overige afspraken verzet of gecancelld omdat de musea hun deuren moesten sluiten in verband met de corona crisis. Daarom is de beschrijving van dit deelproduct aangepast. In de bijlage is de werkwijze van het oorspronkelijke plan te lezen. Hieronder is het huidige plan uitgewerkt.

Context:

Het educatieve lesmateriaal wat onderzocht wordt, is ontworpen voor kinderen van de midden- en bovenbouw van de basisschool. Dit betreft dus kinderen tussen de acht en twaalf. Ook de doelgroep museum docenten wordt betrokken bij dit deelproduct. Deze docenten zijn gespecialiseerd in het geven van een rondleiding met een educatieve ondertoon. De museumdocenten die in dit onderzoek betrokken worden hebben een specialisatie in het geven van rondleidingen aan kinderen van de basisschool.

Doel:

Het doel van deze bezoeken is om er achter te komen welke kunstbeschouwingsmethode er in het museum wordt gebruikt, de redenen achter het gebruik van deze methodes, welke rol de rondleider heeft in het geheel en welke opdrachten aansluiten bij ontwikkelingsniveaus van kinderen. Op deze manier wordt er een verbinding gemaakt tussen de theorie en de praktijk. Dit is van groot belang bij het vervolg van dit onderzoek, omdat het doel is om lessen te ontwerpen waarbij de kinderen enthousiast worden en aan de slag gaan met kunstbeschouwen. Dit deelproduct zal er voor zorgen dat de eerst twee deelvragen afgerond kunnen worden omdat dit de laatste informatie geeft over aangeboden strategieën van kunstbeschouwen en hieruit ook de rol van de leerkracht/specialist duidelijk wordt.

Werkwijze:

Door het literatuuronderzoek zijn er veel antwoorden gevonden op de eerste drie deelvragen. Om de theorie ook toe te kunnen passen in de praktijk is er gezocht naar manieren om praktijk informatie toe te voegen aan de literatuurstudie. Het originele plan was om een rondleiding voor kinderen van basisschoolleeftijd bij te wonen in verschillende musea. Op deze manier is kunstbeschouwen in de praktijk zichtbaar. Ten aanvulling daarvan zou een museumdocent geïnterviewd worden die meer verduidelijking zou geven over de manier van aanpakken, keuze van de gebruikte strategieën en de visie van het museum op kunstbeschouwen. Helaas was het door de corona crisis maar één keer mogelijk om een rondleiding bij te wonen en een interview in het echt te houden. Toen alle musea moesten sluiten is ervoor gekozen om het interview uit te breiden en dit via Microsoft teams te doen of door het interview schriftelijk in te vullen. In plaats van de rondleiding moest er ook een plaatsvervangend onderzoek komen om toch de nodige informatie te krijgen. Per museum is dit op een andere manier gegaan. Zo heeft het Kröller Müller museum educatief materiaal opgestuurd, stuurde de museum docent van museum Dordrecht verschillende documenten op met verschillende manieren van vragen stellen en is bij andere musea de site doorgezocht. Daarbij werd ook het educatieve aanbod bekeken en aan de hand van observatie punten onderzocht.

De vragen en observatie punten zijn gebaseerd op de informatie die tijdens de literatuurstudie gevonden is en zijn globaal op te delen in drie onderwerpen; manieren van kunstbeschouwen, de rol van de leerkracht tijdens kunstbeschouwen en het nut van kunstbeschouwen. Tijdens het interview en het doorlezen van de site of het educatie materiaal wordt er ook gezocht naar informatie die aansluit bij de antwoorden die in de literatuurstudie gevonden zijn. Zo zal er gekeken worden naar manieren om kinderen te betrekken bij het kunstwerk, hoe de methode aansluit bij de belevingswereld van het kind, maar ook naar het soort vragen dat gesteld wordt. De meetinstrumenten zijn in de bijlage meetinstrumenten te lezen.

Opbrengst:

De opbrengst van deelproduct twee is globaal in drie onderwerpen op te delen. Deze onderwerpen zijn ook aangehouden bij het interview en de observaties. Het eerste onderwerp is: manieren om kunst te beschouwen met kinderen, daaronder vallen ook de manieren om de kinderen te activeren en soorten vragen die je kan stellen, het tweede onderwerp is: de rol van de leerkracht, en daaronder vallen de rollen die de leerkracht aan kan nemen maar ook wat de leerkracht moet kunnen om het kunstgesprek nuttig te laten verlopen en het derde onderwerp gaat over het nut van kunstbeschouwen. Wat heeft kunstbeschouwing voor nut voor de ontwikkeling van het kind?

De informatie zal uit beide de interviews en het bestuderen van de educatieve middelen die het museum komen gehaald worden. Deze informatie wordt toegevoegd aan de bestaande ontwerpeisen.

Manieren om kunst te beschouwen met kinderen:

Als je met kinderen gaat kunstbeschouwen is het heel belangrijk om aan te sluiten bij de belevingswereld van het kind (Verbeek & Veldman, z.d.). Een relatie tussen een kind en een kunstwerk ontstaat vooral door middel van opdrachten. Bleek uit de interviews en observaties. Opdrachten waarbij ze dingen moeten maken, iemand na moeten doen, maar ook opdrachten waarbij ze gaan fantaseren en zelf bedenken wat voor geluid iets kan maken. Ook door de kinderen hun associaties te laten noemen, daar op in te gaan en te vragen waarom ze dat vinden komt je bij de beleving van het kind. Opdrachten geven die aansluiten bij het kunstwerk maar ook bij het kind zorgt er ook voor dat de belevingswereld van het kind wordt aangesproken. In veel musea wordt er ook gewerkt met rollenspellen. Dit sluit ook mooi aan bij de Susan Sollins methode. Doordat de kinderen zich inleven in een persoon kunnen ze zich inleven in de wereld van het kunstwerk.

Bij de interviews bleek dat alle musea gebruik maken van een methode. Deze methode is vaak de brillen van Parsons, maar ook de VTS werd vaak genoemd. Bij de strategieën staat het kijken centraal. Door goed te kijken, het onder woorden brengen van wat je ziet en de kinderen een belangrijke rol te geven gaat kunst leven.

De rol van de leerkracht:

Vragen zijn de kapstok waarop een kunstbeschouwingsgesprek hangt. Dat bleek ook wel uit de observaties en het interview. Tijdens een kunstbeschouwingsgesprek worden er heel veel vragen gesteld. De vragen die gesteld worden zijn vooral vragen die uitdiepen waarom een kind iets vindt. Waarom ze het ergens op vinden lijken.

Verhelderingsvragen. Vragen die de fantasie van een kind prikkelen, bijvoorbeeld wat voor geluid maakt het? Vragen die het kind op een andere manier laten kijken naar kunst. Door bijvoorbeeld een rol in te nemen. Ook kijkvragen hebben een belangrijke rol, de kinderen gaan observeren en geven woorden aan wat ze zien. De VTS noemt ook nog de: 'wat kunnen we nog meer ontdekken?' vraag. Deze vragen worden gesteld door de rondleider. Zijn rol is het om het gesprek te sturen. Om die antwoorden uit te diepen en de kinderen opdrachten te geven die ze stimuleren om na te denken over het kunstwerk. Het is hierbij belangrijk dat je als rondleider of leerkracht goed kan luisteren, nieuwsgierigheid toont, verstand heeft van coöperatieve werkvormen en ieder kind in zijn of haar waarde laat. Rondleiders zijn geschoold om kunstbeschouwingsgesprekken te voeren, als leerkracht is dat wel iets lastiger omdat je daar verder geen les in hebt gehad. Daarom is het belangrijk om te weten welk doel de les heeft. Op basis hiervan kan de leerkracht beslissen wat voor vragen er belangrijk zijn en welke antwoorden uitgediept moeten worden.

Het nut van kunstbeschouwen:

Het mooie van kunsteducatie is dat de kinderen heel veel leren terwijl ze plezier hebben. volgens de museumdocent van het Gouds museum is dat bijna een beetje hun motto. Een rondleiding is geslaagd als de kinderen enthousiast naar huis gaan, maar dat gaat samen met heel veel gezien, geleerd en ervaren hebben. De beleving van het kind is wel iets wat dus erg belangrijk is. Het kind moet centraal staan en actief betrokken worden. Zo creëer je een kunstontmoeting die de kinderen nog lang zullen herinneren. Dat wil je als museumdocent bereiken.

Door de praktijk informatie toe te voegen aan de theorie informatie die in het vorige deelproduct is opgedaan ontstaan er sterk onderbouwde ontwerpeisen. Deze ontwerpeisen zullen ervoor zorgen dat de kwaliteit van de lessen hoog blijft en het doel duidelijk. De ontwerpeisen zijn met de toegevoegde informatie uit de praktijk te lezen in bijlage 2.

Kwaliteit:

Activiteit	Tijd
Het beschrijven van respondenten, context, doel en werkwijze	5 uur
Het <u>herschrijven</u> van respondenten, context, doel en werkwijze.	3 uur
Opstellen van interview en observatie vragen	4 uur
Bijwonen rondleiding en interview den haag	3 uur
Reistijd naar Den Haag	1.5 uur
(Online) interviews museum docenten	2 uur
Uitwerken interviews	5 uur
Uitwerken interviews horizontale analyse	3 uur
Bevindingen van horizontale analyse uitwerken	3 uur
Opzoeken en doorlezen educatief materiaal	8 uur
Uitwerken observaties/educatief materiaal	7 uur
Antwoorden praktijk en theorie samenvoegen bij de ontwerpeisen	2 uur
Schrijven perspectief en reflectie	1 uur
Controleren literatuuronderzoek op taalfouten, <u>apa</u> en lopend verhaal	3 uur
Verweken feedback	2 uur
totaal aantal uur:	52.5 uur

Perspectief:

Door dit deelproduct is er meer inzicht gekomen over de verschillende elementen die nodig zijn voor een les kunstbeschouwing. Door de praktijk aan de theorie te koppelen zijn er duidelijke ontwerpeisen ontstaan die de kapstok zullen vormen voor het volgende deel van dit onderzoek: het ontwerpen van een site.

Feedback:

Corianne van Reenen heeft ook dit deelproduct weer voorzien van feedback. Er is feedback gegeven op de volgende punten:

- Is de reflectie concreet beschreven?
- Is de uitwerking van de interviews goed beschreven?
- Is het vanuit de werkwijze duidelijk hoe het onderzoek omgegooid moest worden en is de werkwijze duidelijk beschreven?
- Maak ik goed gebruik van het voltooid deelwoord?
- Zijn de opbrengsten concreet genoeg beschreven?

Feedback die Corianne gaf was:

- De reflectie is helder en duidelijk beschreven. De informatie uit de BGB worden nog even herhaald. Ook de hoofd- en deelvragen worden aangehaald. Wel was het mij niet helemaal duidelijk wat er is gedaan in het eerste deelproduct. Is daar literatuurstudie gedaan? Welke informatie is daaruit gekomen?
- De uitwerking van de interviews is goed beschreven. Wel zou ik nog even kijken naar de volgorde van de uitwerkingen. Staan alle interviews bij elkaar of staan er ook musea uitwerkingen tussen? Ook heb je ze schriftelijk uitgewerkt en in de horizontale analyse. Ik denk niet dat dat allebei nodig is, nu heb je dubbele informatie.
- Ja het is duidelijk beschreven hoe het omgegooid moest worden. Het oorspronkelijke plan wordt genoemd en ook de uiteindelijke invulling wordt genoemd. Ook de aangepaste interview en onderzoeksvragen worden genoemd. In de bijlage zijn de oorspronkelijke interview en onderzoeksvragen te vinden.
- Ik heb goed gecontroleerd maar ik heb geen foutjes gevonden in het voltooid deelwoord. Al moet ik zeggen dat ik daar zelf ook geen ster in ben.
- Je hebt bij de interviews verder geen bevindingen beschreven. Alleen bij het kopje opbrengst noem je wat er uit de interviews en observaties is gekomen. Als ik in het boek van Donk en van Lanen kijk zie ik wel dat ze bij de analyse ook bevindingen erbij schrijven. Misschien nog aanvullen of is dat bewust voor gekozen?

Op basis van de feedback die Corianne gaf heb ik de reflectie nog uitgebreid zodat het duidelijk is wat de doorlopende lijn in dit onderzoek is en welke stappen er genomen zijn en nog worden genomen.

Ook heb ik ervoor gekozen om de interviews alleen in de schema's uit te werken. Anders werd het document snel onoverzichtelijk en was er dubbele informatie te vinden.

Ook heb ik de analyse van de interviews en observaties bijgewerkt zodat er ook in het schema te lezen is wat per vraag de opbrengst was.

Bronnenlijst:

Dordrechts museum. (z.d.). Primair onderwijs, ontdekt de programma's. Geraadpleegd op 31 mei 2021, van <https://www.dordrechtmuseum.nl/primaironderwijs/>

Schatten uit het rijks. (z.d.). Wat is Visual Thinking Strategies? Achtergrond informatie voor docenten. Geraadpleegd op 31 mei 2021, van https://schattenuithetrijks.nl/wp-content/uploads/2018/01/VTS_achtergrondinfo_docent.pdf

Van der Donk, C. & van Lanen, B. (2016). Praktijkonderzoek in de school. Bussum: Coutinho.

Van Rossum, A. (2014). Schema doorvragen. Auteur.

Van Rossum, M., & Tibosch, H. (2013). Filosoferen met... schilderijen... en met de directeur. Doe-het-zelfpakket voor leerkrachten. Otterloo: Kröller Müller museum.

Van Rossum, M., & Tibosch, H. (2013). Filosoferen met... beelden... en met de directeur. Doe-het-zelfpakket voor leerkrachten. Otterloo: Kröller Müller museum.

Vts Nederland. (z.d.). Wat is VTS. Geraadpleegd op 31 mei 2021, van <https://www.vtsnederland.org/geschiedenis>

Bijlage 4: meetinstrumenten observatie

Doel van de observaties	Hoofdonderwerp	Observatie vragen
Doel 1: Het doel van de observaties is duidelijke handvatten te verzamelen over hoe het museum kennis omzet in activiteiten waarbij de leerlingen betrokken worden bij de kunst. Dit noemen we strategieën Doel 2: Het doel van de observaties is om duidelijke handvatten te verzamelen over de rol van de leerkracht tijdens het kunstbeschouwen	Strategieën voor kunstbeschouwing Door in te spelen op de relatie tussen het schilderij en het kind gaat het schilderij voor de kinderen leven. Aansluiten op de belevingswereld van het kind is hierbij een grote factor. Door activiteiten toe te voegen aan het gesprek houdt je de concentratie langer vast en het zorgt ervoor dat de kinderen kunst beter leren begrijpen (Verbeek & Veldman, z.d.), (Foote, Gitman, Melamed, Rosenblatt, Simmons, & Sims, Gunzenhauser, z.d.) & (Cooper-Robinson, 1978)	Op welke manier sluit de methode aan bij de belevingswereld van het kind?
		Hoe komt er een relatie tot stand tussen het kunstwerk en het kind?
		Hoe wordt het kind actief betrokken?
	Wat is de rol van de leerkracht? Als leerkracht wil je kinderen inspireren en aanzetten tot denken. Ook moet je als leerkracht goed kunnen reageren op de antwoorden van de kinderen. Je moet vervolg vragen kunnen stellen zodat de kinderen hun antwoord motiveren. Het is ook je taak om de onderlinge betrokkenheid te vergroten door de kinderen op elkaar te laten reageren. Je moet als leerkracht verschillende competenties bezitten. Het is belangrijk dat je goed met de groep en omgeving om kan gaan en kan communiceren, zowel verbaal als non-verbaal (museumpeil, 2015),	Wat voor soort vragen worden er aan de kinderen gesteld?
		Wat is de taak van de leerkracht?
		Wat moet de leerkracht voorbereiden / weten / doen voor de les begint?
	(Schafoort, 2016) & (Schep, 2014).	

Bijlage 5: meetinstrumenten interview

Doel van het interview	Hoofdonderwerp	Deelonderwerp
Doel 1: Het doel van dit interview is om duidelijke handvatten te verzamelen over hoe de museumdocent kennis omzet in activiteiten of strategieën gebruikt zodat de kinderen betrokken worden bij de kunst. Doel 2: Het doel van dit interview is om duidelijke handvatten te verzamelen over wat de rol van de museumdocent is tijdens een les / gesprek kunstbeschouwen. Zijn rol is dan om te zetten naar de rol van de leerkracht. Doel 3: het doel van dit interview is om vanuit de praktijk te horen hoe kunstbeschouwen nuttig is voor de ontwikkeling van het kind	Strategieën voor kunstbeschouwing	Vraag: Welke rondleidingen bieden jullie aan voor basisscholen? Waarom? Ik wil weten wat de onderwerpen van de rondleiding zijn en hoe de rondleidingen zijn opgebouwd. Dat is van nut voor het maken van de lessen die aan moeten sluiten bij het kind. Vraag: Hoe komt een onderwerp voor een rondleiding tot stand? Waarom? Op basis waarvan wordt er beslist welke onderwerpen geschikt zijn voor een rondleiding? Ligt dat aan de kinderen of meer aan de collectie? Vraag: Wordt er een bepaalde methode gebruikt voor de rondleiding? Zo ja, waarom wordt er voor die methode gekozen? Waarom? Ik wil weten welke strategieën er gebruikt worden in het museum om de kinderen te betrekken. Vraag: Hebben jullie zelf rondleiding methodes/strategieën ontworpen? Zo ja, hoe gaat die methode in werk?

		Waarom? Ik wil weten of er een, nog voor mij onbekende, methode of strategie gebruikt wordt en hoe die in zijn werk gaat.
		Vraag: Welke opdrachten worden goed ontvangen door de kinderen? Heeft u voorbeelden?
		Waarom? Ik wil weten bij welke opdrachten de kinderen enthousiast worden.
	De rol van de leerkracht	Vraag: Op welke manieren worden de kinderen betrokken in de rondleidingen? (wat voor soort vragen stelt u, zijn er activiteiten voor de kinderen?)
		Waarom? Ik wil graag weten wat de rondleider moet doen om de kinderen te betrekken bij het kunstbeschouwen.
		Vraag: Wat voor materiaal wordt er aan de kinderen verstrekt tijdens de rondleidingen?
		Waarom? Ik wil graag weten wat de rondleider moet doen qua voorbereiding en hoe hij of zij gebruik kan maken van materialen tijdens het kunstbeschouwen.
		Vraag: Wat is de rol van de rondleider?
		Waarom: Ik wil graag weten welke taak de rondleider heeft tijdens het kunstbeschouwen

		Vraag: Welke vragen worden er door de rondleider gesteld? Waarom? Ik wil graag weten welke vragen de rondleider kan stellen tijdens het kunstbeschouwen om de kinderen te betrekken bij de kunst.
	Het nut van kunsteducatie	Vraag: Komen deze vragen uit een methode of is het ook een stukje inspelen op de situatie? Waarom? Ik wil graag weten wat het meeste van belang is, volgen van vaste vragen of flexibel om kunnen gaan met de situatie. Vraag: Wanneer is een rondleiding volgens u geslaagd? Waarom? Ik wil graag weten wat het uiteindelijke doel van een les kunstbeschouwen is. Vraag: Wat is de visie van het museum op kunsteducatie? Waarom? Ik wil graag weten wat volgens de musea het nut van kunstbeschouwen is.

Bijlage 6: horizontale vergelijking observaties

Observatie vraag	Respondent 1 Den Haag	Respondent 2 Dordrecht	Respondent 3 Gouda	Respondent 4 Kröller Müller	Respondent 5 Catharine Convent	Bevindingen:
Korte beschrijving van observatie	(voordat de musea sloten, dat betekend dat dit een observatie van een rondleiding was.) Op zeven januari liep ik mee in gemeente museum den Haag met de rondleiding 'wat je droomt ben je zelf' samen met groep 4.	Tijdens het interview verweest Tim Veldhuis naar een schema wat hij vaak gebruikt en wat goede informatie bevat over hoe je kan doorvragen tijdens een kunstbeschouwingsgesprek. Hieronder een kort overzicht daarvan. Op de website biedt het museum ook verschillende filmpjes aan. Deze filmpjes zijn gemaakt voor kinderen, zo kunnen ze actief aan de slag gaan met de kunst in het museum zonder dat ze naar het museum hoeven komen. Op dit moment gaan de filmpjes over de tentoonstelling: 'diepgeworteld'. Deze tentoonstelling laat allemaal mooie schilderijen zien waarop bomen staan. Om de week komt er een nieuw filmpje online waarbij de kinderen een opdracht kunnen doen die te maken heeft met de tentoonstelling. De filmpjes worden aan de hand van de onderzoeksvragen kort besproken.	Bij museum Gouda stond de afspraak om mee te lopen met een rondleiding, helaas ging dat door de corona maatregelen niet door. Daarom is er voor gekozen om de strategie de ze gebruiken om rond te leiden uit te werken. Bij museum Gouda maken ze gebruik van de Visual Thinking Strategy. Deze strategie is opgezet door Philip Van der Vliet en Abigail Housen. Dat hebben ze gedaan omdat er werd geconstateerd dat bezoekers in het museum het erg naar hun zin hadden maar niks onthielden van wat ze te horen hadden gekregen (VtS Nederland, z.d.). Ze vroegen zich af wat er in de hoofden van de mensen gebeurde wanneer ze naar kunst keken. Daarom ontwikkelden ze een innovatieve methodiek die het denken vast zou leggen tijdens het kijken naar kunst (VtS Nederland, z.d.). Het doel was om een interventie te	Om de vragen hieronder goed uit te is een thema uit het lespakket genomen en daarbij zijn deze vragen beantwoordt. Het thema van de les is wraak.	Helaas had de museum docent in dit museum geen tijd voor een interview. Daarom is er op de site gekeken naar het online lesmateriaal. Omdat het museum zo lang niet open kan hebben ze filmpjes gemaakt. Deze filmpjes nemen het kind mee met een kunstwerk en door opdrachten leren ze zo meer over een kunstwerk. De les die is bekeken is de Museum aan huis: jij als onderzoeker les. Kris leert de kinderen hier hoe je door goed te kijken, heel veel van een kunstwerk te weten kan komen	

			je ontwikkelen die museumbezoeker s iets leerden in plaats van alleen maar een korte plezierige tijd te hebben die ze vervolgens vergeten.			
raag: op welke manier sluit de methode aan bij de belevingswereld van het kind? waarom? wil graag weten hoe er in de praktijk voor gezorgd wordt dat het kind aansluiting vind bij een kunstwerk	De rondleidster sluit aan op de leefwereld van het kind door in te gaan op de associaties die ze hebben. 'Je zegt dat je het op een draak vind lijken, hoezo lijkt het daar op?'	Deze filmpjes zijn opgezet rondom het thema lente en bomen. De kinderen worden bij elke opdracht aangespoord om naar buiten te gaan en een opdracht te doen. Zo sluiten de filmpjes aan bij de belevingswereld van het kind.		Aan het eind van de les mogen de kinderen een brief schrijven aan Vincent. Hierin vertellen ze wat ze zo bijzonder vonden aan zijn werk. Ook mogen ze daarbij een tekening maken.	De kinderen kruipen in de rol van een onderzoeker en gaan net als een curator aan de slag met het onderzoeken van een kunstwerk.	Door de kinderen hun associaties te laten noemen, daar op in te gaan en te vragen waarom ze dat vinden komt je bij de beleving van het kind. Ook door opdrachten te even die aansluiten bij het kunstwerk maar ook bij het kind wordt de belevingswereld van het kind aangesproken. Als laatste wordt genoemd dat het kind een rol krijgt. Een rol als onderzoeker bijvoorbeeld, of juist iemand uit het schilderij. Zo verplaatsen ze zich in de wereld van het kunstwerk.
raag: hoe komt er een relatie tot stand tussen het kunstwerk en het kind? waarom? wil graag weten hoe er in de praktijk voor gezorgd wordt dat het kind zich kan herkennen bij een kunstwerk	Door de kinderen te laten fantaseren over een kunstwerk en een opdracht te geven. 'Bij het derde kunstwerk zagen de kinderen een kast met glazen potten, het had de uitstraling van een kast met	De kinderen krijgen een schilderij te zien. Dat is het uitgangspunt van de opdracht. Deze opdracht kan zijn dat de kinderen iets moeten schilderen, tekenen of doen. Over het schilderij horen ze een klein verhaaltje die bij de opdracht past.	De Visual Thinking Strategy is een strategie die werkt met open vragen over kunst. Ook worden de vaardigheden van de mens, zoals waarnemen, kritisch denken en visuele geletterdheid verbeterd door	In deze les worden de kinderen uitgedaagd om dezelfde houding aan te nemen als de man in het schilderij. Hierbij wordt ook gevraagd naar het gevoel wat ze hierbij krijgen. Ook de brief die ze schrijven zorgt voor een relatie tussen het kind en het schilderij.	De kinderen moeten een persoon uit het kunstwerk kiezen en die nadoen. De andere kinderen die meedoen moeten raden welk personage er wordt uitgebeeld.	Een relatie tussen een kind en een kunstwerk ontstaat vooral door middel van opdrachten. Opdrachten waarbij ze dingen moeten maken, iemand na moeten doen, maar ook

	preparaten. Maar in dit geval waren de potten gevuld met allemaal verschillende objecten zoals rubberen speeltjes, doeken, dweilen en andere stoffen. De rondleidster ging eerst de vragen van de kinderen be. Antwoorden. Een vraag was bijvoorbeeld of het echt was. De rondleidster beantwoorde daarop met de vraag wat hij daarmee bedoelde. Zo ging ze weer een gesprek aan met de kinderen over wat ze zagen, waar het allemaal op leek en waar ze aan moesten denken. Vervolgens gaf ze de kinderen de volgende opdracht: 'stel je voor dat je in een mooie heldere zee aan het zwemmen bent en je kijkt onder water, wat voor geluid zou het dan maken? Kies een dier waar je het geluid van probeert na te doen.'		groepsdiscussies (vts Nederland, z.d.). Zien is het basiskenmerk van deze methode (schatten uit het rijks, z.d.). Het leert de kinderen om in een open gesprek verschillen en overeenkomsten te herkennen. Hierbij hebben ze aandacht voor de kunst maar ook voor elkaar. Alle perspectieven die genoemd worden zijn waardevol en daarom ontstaat er ook zelfvertrouwen. VTS is opzettelijk niet gericht op het overdragen van kennis. Het is gericht op een manier van kijken die uitnodigt tot nadenken en respectvol luisteren. Per kunstwerk wordt er ongeveer 15 minuten besteedt (schatten uit het rijks, z.d.).		Samen moeten ze bespreken wat die persoon doet en hoe dat eruit ziet.	opdrachten waarbij ze gaan fantaseren en zelf bedenken wat voor geluid iets kan maken. Door er hierna over in gesprek te gaan
--	---	--	---	--	--	--

Vraag: Hoe worden de kinderen actief betrokken? Waarom? Ik wil graag weten hoe de kinderen in de praktijk actief aan de slag gaan met het kunstwerk.	Tijdens de rondleiding doet de rondleidster veel met activiteiten voor de kinderen. Ze gaan aan de slag met rare woorden maken: 'Vervolgens heeft de rondleidster een 'fantasie oefening' voor de kinderen. De kinderen moeten om de beurt een groen of een paars kaartje pakken. Op de groene kaartjes staat een bijvoeglijk naamwoord en op de paarse kaartjes staat een zelfstandig naamwoord. De kinderen moeten een maatje opzoeken die een andere kleur kaartje heeft en vormde zo tweetallen met bijvoorbeeld de woordencombinatie: gekke bloemen of verkeerde zagen. Vervolgens krijgen de kinderen de tijd daar even over te praten. Daarna vraagt de rondleidster welke twee woorden je had en ging ze vragen stellen die passen bij de woorden combinatie. Bij de verkeerde zagen: 'hoe zaagt dat dan? Hoe ziet zo'n zaag eruit?' bij vierkante toetjes: 'zouden die lekker zijn?' Ander voorbeeld is: 'Bij het vierde kunstwerk mochten de kinderen eerst heel goed kijken. Het ging om een uitwerking van een gebouw, in het gebouw zag je trappen, kamers, routes en heel veel verschillende materialen. Ook hier werd weer ruimte gegeven aan de gedachten van het kind. Ze mochten hun gedachten en meningen kort vertellen. Ook hier ha de rondleidster weer een opdracht die de kinderen aan het werk zouden zetten. Ze liet de kinderen nadenken over hoe ze het gebouw in zouden gaan en hoe zorg je ervoor dat je dan niet verdwaald? Vervolgens moesten de kinderen groepjes van 3 maken en in	Door een opdracht te geven gaan de kinderen actief aan de slag met het onderwerp. Zo laten ze een aantal schilderijen met de schilderijstijl pointillisme zien en vervolgens kunnen de kinderen naar buiten en ook een gestippelde tekening van een bloem of plant maken. Ook worden er oefeningetjes gegeven. Deze oefeningen en opdrachten kunnen de kinderen insturen en een prijs mee winnen.	Hetzelfde antwoord als hierboven.	Door actief mee te doen en te onderzoeken maar vooral ook door de opdracht die eraan verbonden zit waarbij ze een persoon na moeten doen.	Opdrachten die de fantasie van het kind prikkelen, opdrachten waarbij de kinderen dingen moeten creëren en rollenspel.
--	--	--	--	--	---

	die groepjes kregen ze de opdracht om met een doos met materiaal een huis in elkaar te zetten, hier moesten ze heel voorzichtig mee zijn omdat ze het niet vast konden zetten. <u>Eén</u> stoot tegen de tafel en hun kunstwerk zou instorten.'					
Vraag: Wat voor soort vragen worden er aan de kinderen gesteld? Waarom? Ik wil graag weten welke vragen de rondleider stelt.	Je zegt dat je het op een draak vind lijken, hoezo lijkt het op een draak? Hoe komt het dat je er hersenen in ziet? Komt dat door de kleur of de vorm? Wat is dit voor beeld? Waar is het van gemaakt? Wat zie je? Wat voor geluid zou het maken? Hoe zorg je ervoor dat je niet verdwaald in een gebouw? Waar droom je wel eens over? Wat vond je het bijzonderst aan de rondleiding?	Tijdens het kunstbeschouwen kunnen er verschillende soorten vragen gesteld worden. Vragen die het antwoord van de kinderen verhelderen, vragen die vooronderstellingen duidelijk maken, vragen waardoor de kinderen met een bepaalde criteria naar een schilderij gaan kijken, vragen die de kinderen dwingen om een ander perspectief in te nemen, vragen die de kinderen laten nadenken over de reden van hun antwoord en vragen die het kind laten nadenken over gevolgen en consequenties (van Rossum, 2014). Verhelderingsvragen: wat bedoel je eigenlijk? of Kan je een voorbeeld geven? Vooronderstellingen: alleen naar vragen als het nodig is, waarom vind je dat? Criteria: wat is belangrijker, moeilijker of beter? Ander perspectief: kan je het ook op een andere manier zien? of hoe zou je erover denken als je ... was?	"VTS is opgebouwd in een drie-traps-methode: 'Kijken, denken en bespreken' (schatten uit het rijks, z.d.). Dit is globaal op te delen in drie vragen. Vraag één is de 'wat gebeurt er?' vraag. Bij deze vraag gaan de kinderen observeren en geven ze woorden aan wat ze zien. Vraag twee is de 'waaraan zie je dat?' vraag. Bij deze vraag moeten kinderen hun associaties beargumen teren. Het kan bijvoorbeeld dat iemand bij de vorige vraag zag dat het een droevig schilderij was. Dan wordt er nu	De les begint met de vragen: 'wat zie je op dit schilderij?', Kan je zien hoe de man zich voelt? En waaraan kan je dat zien? Halverwege de les gaan de kinderen twee schilderijen vergelijken. Hierbij worden de vragen: 'Zijn ze precies hetzelfde? En welke van de twee werken is het meest somber? Hoe komt dat?' gesteld. De les wordt afgesloten met de filosofie vragen. Hierin wordt gevraagd of een kunstenaar zijn gevoel kan schilderen en of een gevoel pas een echt gevoel is als je het kan zien. Ook kijken de kinderen 'opnieuw' naar het schilderij en bespreken of ze nu ook andere dingen zien of een andere mening hebben over het schilderij.	Wat gebeurt er? En waaraan zie je dat? Wat kan je nog meer ontdekken?	De vragen die gesteld worden zijn vragen die uitdiepen waarom een kind iets vindt. Waarom ze het ergens op vinden lijken. Verhelderingsvragen. Vragen die de fantasie van een kind prikkelen, bijvoorbeeld wat voor geluid maakt het? Vragen die het kind op een andere manier laten kijken naar kunst. Door bijvoorbeeld een rol in te nemen. Ook kijkvragen hebben een belangrijke rol, de kinderen gaan observeren en geven woorden aan wat ze zien. de VTS noemt ook nog de, wat kunnen we nog meer ontdekken vraag.

		Redenen: hoe weet je dat? Waarom denk je dat? Gevolgen en consequenties: als je vind dat ... niet klopt, wat vind je dan van...? of wat kunnen we hieruit opmaken?	waaraan hij of zij dat kon zien. Bij deze vraag staat ook het luisteren naar en respect hebben voor elkaar centraal. De derde vraag die gesteld wordt is de 'wat kunnen we nog meer ontdekken?' vraag. Bij deze vraag staat het kritisch denken, beschouwen en denken en reflectie centraal (schatten uit het rijks, z.d.).			
Vraag: Wat is de taak van de rondleider? Waarom? Ik wil graag weten welke rollen de rondleider inneemt zodat die te vertalen zijn naar de rol van de leerkracht.	De rondleider diept associaties van de kinderen uit. Dat doet ze door vragen te stellen: 'Nadat de kinderen waren opgehaald door de rondleidster begon meteen het gesprek. De rondleidster blijft staan bij een kunstwerk en zegt zelf niks. De kinderen hebben meteen associaties als ze het werk zien en daar gaat de rondleidster op in met de volgende vragen: 'je zegt dat je het op een draak vind lijken, hoezo lijkt het daar op? Waarom denk je dat?'. Ook geeft ze de kinderen opdrachten, zo zorgt ze ervoor dat de kinderen betrokken worden bij het kunstwerk.	n.v.t.	De rol van de rondleider is vooral het stellen van vragen en ervoor zorgen dat de leerlingen kritisch naar een schilderij kijken en daarbij uitnodigt om na te denken.	Van Rossum en Tibosch (2013) geven aan het begin van het pakket een aantal handige handvatten voor de leerkracht tijdens een gesprek: 1. "Begin met goed luisteren" (van Rossum en Tibosch, 2013). 2. "Laat je eigen opvattingen/meningen voorlopig achterwege" (van Rossum en Tibosch, 2013). 3. "Toon je eigen nieuwsgierigheid" (van Rossum en Tibosch, 2013). 4. "Herhaal opmerkingen die van belang lijken" (van Rossum en Tibosch, 2013). 5. "Om de interactie tussen de kinderen te stimuleren kan je er voor kiezen om een vraag eerst in	De 'rondleider' legt in dit geval de opdrachten uit en stelt vragen. Aan het eind komt er een curator bij die de kinderen achtergrond informatie geeft.	De rol van de rondleider is om het gesprek te sturen. Om de antwoorden van de kinderen uit te diepen en opdrachten te geven die de kinderen activeren. Hierbij is het belangrijk dat de rondleider goed kan luisteren, nieuwsgierigheid toont, verstand heeft van coöperatieve werkvormen en ieder kind in zijn of haar waarde laat.

				laten bespreken voordat het in de groep gebeurt " (van Rossum en Tibosch, 2013). 6. "Maak notities, dat zorgt voor inzicht en betrokkenheid in de structuur van het gesprek" (van Rossum en Tibosch, 2013). 7. "Accepteer het recht van zwijgers. In elke groep zijn sprekers en zwijgers. Iets dat gezegd wordt uit eigen wil is rijker dan gedwongen meepraten. Denkprocessen kunnen wreed verstoord worden door het geven van beurten" (van Rossum en Tibosch, 2013). 8. "Filosofen en humor gaan prima samen " (van Rossum en Tibosch, 2013).		
Vraag: Wat moet de leerkracht voorbereiden / weten / doen voor de les begint? Waarom? Ik wil graag weten waar een rondleider/leerkracht over na moet denken voordat hij of zij een les begint.	De rondleider moet weten hoe je vragen stelt om kinderen te betrekken bij het kunstwerk. Ook moet je capabel zijn om in te gaan op de situatie en de associaties van de kinderen bruikbaar te maken. Qua voorbereiding moesten er kaartjes gemaakt worden voor de opdracht bij de boom. Ook moest er materiaal klaargezet worden om een gebouw te maken.			De vragen die de leerkracht stelt zijn ook al benoemd hierboven bij het kopje: 'Wat voor soort vragen worden er aan de kinderen gesteld?'. En zijn onder te delen in vier soorten vragen. Kijkvragen, doe-vragen, onderzoeksvragen en denkvragen. Voor de leerkracht is per les een blad gemaakt waarop staat wat hij of zij moet doen. Een korte lesvoorbereiding dus.	Niet van toepassing	Het moet van tevoren duidelijk zijn welk doel de les heeft. Op basis hiervan kan de leerkracht beslissen wat voor vragen er belangrijk zijn en welke antwoorden uitgediept moeten worden. In het kopje hierboven wordt het ook nog uitgebreid uitgelegd.
Overig			De Visual Thinking Strategy is een strategie die werkt met open			

Overig			De Visual Thinking Strategy is een strategie die werkt met open vragen over kunst. Ook worden de vaardigheden van de mens, zoals waarnemen, kritisch denken en visuele geletterdheid verbeterd door groepsdiscussies (vts, Nederland, z.d.). Zien is het basiskenmerk van deze methode (schatten uit het rijks, z.d.). Het leert de kinderen om in een open gesprek verschillen en overeenkomsten te herkennen. Hierbij hebben ze aandacht voor de kunst maar ook voor elkaar. Alle perspectieven die genoemd worden zijn waardevol en daarom ontstaat er ook zelfvertrouwen. VTS is opzettelijk niet gericht op het overdragen van kennis. Het is gericht op een manier van kijken die uitnodigt tot nadenken en respectvol luisteren. Per kunstwerk wordt er ongeveer 15 minuten besteedt (schatten uit het rijks, z.d.).			
--------	--	--	--	--	--	--

Bijlage 7: horizontale vergelijking interviews

Vraag	Respondent 1 Den Haag (voordat de musea sloten, betekend dat er maar vijf interview vragen zijn gesteld)	Respondent 2 Dordrecht	Respondent 3 Gouda	Respondent 4 Kröller Müller In plaats van het interview koos het Kröller Müller museum ervoor om een lespakket te sturen. In deze lespakketten worden al mijn vragen beantwoord. De uitwerking hieronder zal dus bestaan uit het beantwoorden van de interview vragen door middel van de lespakketten en vervolgens een uitwerking van de lespakketten aan de hand van de observatie vragen.	Bevindingen:
Welke rondleidingen bieden jullie aan voor basisscholen?		Wij zijn ook gekoppeld aan het huis van Gijn. Bij dat museum is een rondleiding waar de kinderen in de rol van een bediende kruipen. Op die manier ervaren ze alles van vroeger op een andere manier dan wanneer ze er als kind rond zouden lopen. Ze leren de betekenis van oude dingen en krijgen een stukje geschiedenis mee. Bij het Dordrechts museum wordt de rondleiding kijk je rijk aangeboden. Bij deze rondleiding gaan de kinderen al hun zintuigen gebruiken. Ze ruiken hoe een 17-eeuwse stal ruikt. Ze horen welke muziek er hoort bij moderne kunst en voelen hoe een stilleven voelt.	Wij noemen een rondleiding voor kinderen nooit een rondleiding maar een museum les. Bij een rondleiding vertel je meer informatie, dan ben je de zender. Bij een museum les gaat het meer om zelf doen. Door samen naar beelden te kijken zie je meer. Bij die museumlessen maken we gebruik van de Visual Thinking Strategy.	De twee lespakketten zijn gemaakt rondom het thema filosoferen met kinderen. Dat betekent dat de kinderen leren dat iedereen op een andere manier naar kunst kijkt. Filosoferen wordt gezien als een belangrijk '21 st eeuwse vaardigheid'. Een filosofisch gesprek helpt om de gedachten te ordenen en te verwoorden. Het geeft betekenis aan ingewikkelde en abstracte begrippen maar bevordert ook de sociale interactie. Dit lespakket zorgt voor veel achtergrond informatie, uitdagende (filosofische) vragen en opdrachten. De kinderen kunnen ook kopieerbladen maken. Elk kunstwerk dat wordt bezocht begint met een kijkvraag want wat zie je eigenlijk? Door met elkaar het werk te bekijken zie je veel meer. Daarna volgen de doe opdrachten, denkopdrachten en de filosofische vragen (van Rossum & Tibosch, 2013).	De rondleidingen die aangeboden worden zijn vooral gericht op de relatie tussen kind en kunstwerk. Kennis speelt wel een rol maar is minder belangrijk. De kennis leren ze door te doen.

Hoe komt een onderwerp voor een rondleiding tot stand?		Bij ons is het uitgangspunt vaak de collectie of waar het onderwijs op aan het wachten is. We kijken naar de vraag. Ook gebruiken we nog wel eens een tijdelijke voorstelling om educatief materiaal voor te ontwikkelen.	We bedenken altijd voor wie we het willen maken en wat moet die doelgroep ervan meenemen. Ook heeft het te maken met de dingen in onze collectie.	n.v.t.	Doelgroep en collectie hebben allebei een grote rol. Soms kan het ook liggen aan de wensen van de school.
Wordt er een bepaalde methode gebruikt voor de rondleiding? Zo ja, waarom wordt er voor die methode gekozen?	We gebruiken de bril van Parsons als uitgangspunt. We volgen hem niet heel strikt maar die bril zorgt er wel voor dat we een duidelijke opzet hebben. Ook gebruiken we de Visual Thinking Strategy, die gebruiken we voor vrije interpretatie, verschillende manieren om naar kunst te kijken en vrijheid.	Wij maken nu gebruik van de Visual Thinking Strategy. Hierbij gaat het erom wat het kind ziet, en gaat het zelf aan de slag met kijken en onder woorden brengen van wat de leerling ziet.	Voor onze rondleidingen is het belangrijk dat de kinderen centraal staan. Door de kinderen kijkvragen te stellen en een belangrijke rol te geven in het geheel gaat de kunst leven. We gebruiken de visual thinking strategie.		De bril van Parsons wordt gebruikt, dit kwam ook terug bij het literatuuronderzoek. Ook de visual thinking strategy is twee keer genoemd. Bij allebei gaat het erom dat je goed moet kijken naar een schilderij.
Hebben jullie zelf rondleiding methodes/strategieën ontworpen? Zo ja, hoe gaat die methode in werk?	Wij hebben niet zelf een methode ontworpen. We gebruiken de Visual Thinking Strategy als richtlijn.	Niet van toepassing	Niet van toepassing		Geen een museum heeft zelf een strategie ontwikkeld.

Welke opdrachten worden goed ontvangen door de kinderen? Heeft u voorbeelden?		we hebben een rondleiding over selfies en portretten. Dit is wel een rondleiding voor middelbare scholieren. Hierbij moeten ze aan het eind echt zelf een portret maken van elkaar. Hierbij letten ze op compositie, belichting en attributen.	Dit beantwoorde ook al een beetje bij de voorgaande vragen natuurlijk maar je kan vast wel snappen dat de lessen waarin de kinderen een rol aan moeten nemen het beste aansluiten! De kinderen gaan helemaal op in hun rol en leven helemaal op!		Opdrachten die goed door de kinderen ontvangen worden zijn vooral de opdrachten waarbij de kinderen zelf aan de slag gaan. Of dat is door middel van een rol aannemen of door iets te maken maakt niet uit. Kinderen houden van dingen doen.
Op welke manieren worden de kinderen betrokken in de rondleidingen? (wat voor soort vragen stelt u, zijn er activiteiten voor de kinderen?)	We hebben bij het museum ook het museum atelier. Veel rondleidingen kunnen daar eindigen. Hier gaan de kinderen zelf aan de slag.	Zoals bij de rondleidingen ook te lezen is worden de kinderen heel erg betrokken bij de rondleidingen door ook zelf actief bezig te zijn met opdrachten, dingen ervaren of in rollen kruipen van mensen.	Bij onze museumlessen krijgen de kinderen een hele actieve rol. Ze krijgen een rol, bijvoorbeeld onderzoeker. Krijgen daarbij ook een jas aan en moeten onderzoeken doen. Door de kinderen een taak te geven worden ze enthousiast en zo neem je ze mee in de verhalen van de kunst.	Zoals hierboven ook beschreven staat worden de kinderen op verschillende manieren betrokken bij de lessen in het lespakket. Zo worden er verschillende gespreksactiviteiten genoemd. Maar ook krijgen de kinderen kijkopdrachten, doe-opdrachten en kunnen ze werkbladen maken.	Kinderen worden betrokken bij de rondleiding door dingen te maken, door dingen te ervaren, in rollen te kruipen van mensen, of door gespreksactiviteiten.
Wat voor materiaal wordt er aan de kinderen verstrekt tijdens de rondleidingen?		Dat verschilt heel erg per rondleiding en of er opdrachten in het atelier aan gekoppeld zitten. Zo is er een rondleiding waarbij de kinderen zelf een museum inrichten van papier. Hier moeten ze ook kleine schilderijtjes ophangen. Ook is er een	Verschilt heel erg per rondleiding, kan papier en potlood zijn. Maar bij sommige lessen krijgen ze een jas of een schatkaart. Ook zijn er lessen waarbij de kinderen zich kunnen verkleden als de mensen op een schilderij.		Verschilt per rondleiding / les. In de geobserveerde rondleidingen hadden de kinderen papier, pen of potlood nodig.

		over het leven van leer. Hierbij gaan de kinderen aan het eind hun eigen sleutelhanger maken en leer bewerken.			
Wat is de rol van de rondleider?	Het is de rol van de rondleider om de kinderen dingen te laten beleven en ervaren. Ook verwerking is voor de kinderen belangrijk. De rondleider stelt vooral open vragen die de kinderen aan het denken en fantaseren zetten.	De rondleider is opgeleid voor dit soort dingen. Die bezit dus de tools om een goed gesprek op gang te brengen.	De rondleider heeft de taak om de kinderen enthousiast te maken. Ook moet je goed de situatie aan kunnen voelen. Je moet kunnen reageren op onverwachte situaties en in kunnen spelen op de input die de kinderen geven. Ook moet je in staat zijn om kennis over te dragen door vragen te stellen.	Deze vraag wordt in het vorige stuk: uitwerking museum educatie, besproken.	De rondleider moet de kinderen enthousiasmeren. dingen laten ervaren en beleven. Ook moet de rondleider capabel zijn om open vragen te stellen die de kinderen aan het denken en fantaseren zetten. Hierbij is het ook belangrijk dat je op onverwachte situaties kan reageren.
Welke vragen worden er door de rondleider gesteld?		Tim Veldhuis heeft voor de verschillende vragen die je kan stellen een document meegestuurd. Deze mag niet gepubliceerd worden maar voorbeelden mogen wel opgenomen worden. Deze zullen in het observatie schema uitgewerkt worden.	De vragen die we stellen zijn vaak wat, waarom en waaraan vragen. Bijvoorbeeld: 'Wat zie je? of "waaraan kan je dat zien?'. Deze vragen helpen de kinderen ook om te onderzoeken. Soms stellen we ook expres domme vragen. Vragen zoals: 'Waarom heeft die meneer niet gewoon een spijkerbroek aan?' zo moeten de kinderen lachen maar leren ze ook omdat ze nadenken waarom hij dat eigenlijk niet heeft. En kom je op een gesprek over de stoffen die ze vroeger hadden.		Dit stukje vult de observaties ook aan. Vooral kijkvragen zijn belangrijk tijdens een kunstgesprek. Bijvoorbeeld: wat zie je? of waaraan kan je dat zien? ook domme vragen hebben een grote kracht. Door bijvoorbeeld vragen te stellen als: 'waarom heeft die meneer niet gewoon een spijkerbroek aan?' (omdat dat nog niet bestond in de middeleeuwen.)

Komen deze vragen uit een methode of is het ook een stukje inspelen op de situatie?		In dit geval komen de vragen uit een methode. Te lezen in het document	De vragen zijn wel gekoppeld aan VTS maar het is vaak ook een stukje inspelen op de situatie.		Alle vragen zijn gebaseerd op een methode maar het is juist de kunst om ze op het goede moment in te zetten.
Wanneer is een rondleiding volgens u geslaagd?		Vanuit de afdeling educatie zijn er wel eisen. Museum docenten laten we iets vrijer in hun aanpak. Elke rondleiding is weer anders. Er gebeuren andere dingen en je moet op andere dingen inspelen.	Een rondleiding is voor mij geslaagd als de kinderen enthousiast zijn en eigenlijk nog niet weg willen. Het mooiste zou ik vinden als de kinderen deze rondleiding nog lang herinneren. Dat is natuurlijk ook een beetje het doel van VTS. Maar dat is wat lastiger te controleren helaas.		Het mooie van kunsteducatie is dat de kinderen heel veel leren terwijl ze plezier hebben. Een rondleiding is geslaagd als de kinderen enthousiast naar huis gaan maar dat gaat samen met heel veel gezien, geleerd en ervaren hebben.
Wat is de visie van het museum op kunsteducatie?	Ons museum is al lang bezig met museum educatie. Al vanaf 1935 zijn we daar actief mee bezig. We vinden het dus erg belangrijk. In 1962 hebben we het vraag en antwoord spel geïntroduceerd. We zijn vooral gericht op de beleving van het kind. Hierbij gebruiken we de Visual thinking Strategy.	In het Dordrechts museum hebben ze een nieuwe uitgewerkte visie op educatie. De drie pijlers waar ze zich op richten zijn heel praktisch. Betekenis vanuit het heden. Door meerstemmigheid en door doen. Concreet betekend dat dat het museum zich inzet om aan te sluiten bij de belevingswereld van het kind, verschillende perspectieven te bieden en de kinderen actief bezig gaan met kunst.	Wij vinden het vooral heel belangrijk wat de kinderen vinden. Door de kinderen te betrekken tijdens een museumles wordt het een interactieve ervaring.	van Rossum en Tibosch (2013) omschrijven dat het lespakket de kinderen op een vernieuwende wijze in aanraking wil brengen met kunst. Kunst heeft niet alleen een interessant historisch verhaal, maar het daagt vooral uit tot verschillende nieuwe persoonlijke verhalen. Een kunstontmoeting moet een heel leven lang meegaan (van Rossum & Tibosch, 2013).	De beleving van het kind is iets wat vaak terugkomt. Kinderen moeten leren door aan te sluiten bij hun belevingswereld. Het kind moet centraal staan en actief betrokken worden. Zo creëer je een kunstontmoeting die de kinderen nog lang zullen herinneren.